

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 14 SEPTEMBER 1938

No. 1185

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam-West.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8468.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
Monetaire oorlogsvoorbereiding door Dr. H. M. H. A. van der Valk	674
De scheepvaart der neutralen in oorlogstijd door Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn	675
Wetsontwerp tot aanvulling van de Wet tot bevordering van de Richtige Heffing der Directe Belastingen door Prof. Dr. J. van Loon	677
Tweede rationalisatie-rapport voor de Nederlandsche katoenindustrie door Prof. Dr. J. Wisselink	679
De loonen der gemeentewerklieden in de huidige periode van laagconjunctuur door Dr. F. Breedvelt	691
AANTEKENINGEN:	
Raming van de Europeesche bietsuikerproductie in 1938/39	694
MAANDLIJFERS:	
Gecombineerde Maandstaat der vier Nederlandsche Grootbanken	693
Hypotheekrente in Nederland	694
ONTVANGEN BOEKEN	694
Statistieken:	
Indexcijfers van Groothandelsprijzen	694
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	695, 696

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

In het centrum van de belangstelling op de wisselmarkt stond deze week de politiek van het Egalisatiefonds. Steeds duidelijker teekende zich de tendens af om den Gulden de koersbeweging van het Pond Sterling te doen meemaken. Terwijl in de voorgaande weken onze valuta tusschen Pond en Dollar had gefluctueerd, zij het dan ook dat de Dollar wat meer gestegen was dan het Pond gedaald, is deze week de Pondenkoers zeer weinig veranderd. Het is opmerkelijk, dat eenzelfde lijn ongeveer gelijktijdig te constateeren viel in de valutapolitiek van de Zwitsersche Nationale Bank. Te beginnen met den aanvang van de verslagweek was ook daar de Franc vrijwel aan het Pond gekoppeld. Gezien de gelijktijdige aanvang van deze politiek is men geneigd aan onderling overleg te denken. Het zou waarschijnlijk overijld zijn aan de recente tactiek van ons Egalisatiefonds verstrekkende conclusies vast te knopen, en reeds te spreken van aanhangen van het Sterlingblok.

Tenslotte is op het oogenblik de koersbeweging van het Pond nog relatief onbeteekenend, al is zij voor de opvatting van de Engelsche monetaire autoriteiten typeerend, maar wanneer de koersafbrokkeling verdere voortgang zou vinden zal er alle gelegenheid zijn opnieuw ons standpunt te bepalen. De huidige politiek zal dan ook veel eer als opportunistisch dan als principieel moeten worden gezien en zij is zeker sans préjudice voor de verdere ontwikkeling.

Een tweede factor, die sterk de aandacht trok was dat de Pondenaankoopkoers van het Egalisatiefonds en de verkoopkoers voor Dollars als regel dusdanig waren vastgesteld, dat het voordelig was hier Ponden te verkoopen en Dollars in te dekken, omdat de cross-rate afweek van de Dollarnoteering te Londen. Per saldo schijnt er in onzen goudvoorraad door deze transacties, die naar beide kanten een grooten omvang schijnen te hebben aangenomen, weinig te zijn gewijzigd, zoodat onze betalingsbalans blijkbaar weinig saldo aantoonde. Waarom de koerspolitiek van het fonds aldus werd gevoerd is niet duidelijk. Waarom de Londensche koopers van Dollars aldus goedkoop aan deze valuta geholpen dan noodig was? Of was er overleg met de Bank of England die uit hoofde van het psychologisch effect een vermindering van den goudexport Londen—New-York op prijs stelde en verschuiving van een deel dier beweging naar Nederland gaarne zag? Zonder het heele geval als insider te kennen is dit verschijnsel thans niet te verklaren.

Overigens is er op de wisselmarkt weinig schokkends gebeurd; alleen zijn, zooals te begrijpen is, onder den invloed van de politieke ontwikkeling Sperrmarkten zeer flauw geweest, een tendens die vooral in de laatste dagen nog verscherpt werd.

De beleggingsmarkt heeft natuurlijk eveneens onder den druk van de gebeurtenissen op politiek terrein gestaan, evenals elders overigens. Toch hebben de koersen zich over het algemeen zeer goed gehouden, en is de reactie binnen vrij enge grenzen gebleven.

MONETAIRE OORLOGSVORBEREIDING.

In tijden van spanningen op internationaal gebied is het niet alleen noodzakelijk groote aandacht te schenken aan maatregelen voor economische oorlogsvorbereiding, maar dienen ook op monetair gebied voorzieningen te worden getroffen, welke ons land in staat stellen aan onverwachte gebeurtenissen het hoofd te bieden.

Gelukkig zijn in dit opzicht ook reeds maatregelen genomen. Immers, in den laatsten tijd is een toenemend gedeelte van onzen goudvoorraad naar het buitenland overgebracht¹⁾. (In het begin van dit jaar bevond zich voor f 79 miljoen, begin September voor f 179 miljoen aan muntmateriaal in het buitenland). Men mag aannemen, dat ook voor andere deelen van het monetaire apparaat reeds besluiten klaar liggen, welke onmiddellijk in werking zullen treden, zoodra de omstandigheden daartoe nopen.

Dergelijke voorbereidingen zijn niet nieuw. Immers in de radiorede, welke Mr. Oud een jaar na de devaluatie van den Gulden heeft gehouden, werd medegedeeld, dat de Regeering het besluit tot een goudembargo reeds had klaar liggen²⁾.

Er is echter één punt, dat in verband met de spanningen op internationaal gebied de aandacht verdient. Uit de weekstaten van De Nederlandsche Bank krijgt men den indruk, dat het monetaire bezit van de centrale bank, behalve uit een onbelangrijk bedrag aan zilver, geheel uit goud bestaat. Naast den zichtbaren goudvoorraad, bestaat er echter nog een onzichtbare goud- en deviezenvoorraad, welke onder het beheer van het Egalisatiefonds staat en waarover naar buiten niets bekend wordt. Gezien evenwel de heerschende opvatting bij de centrale bank en de fluctuaties van het Pond en den Dollar, is het aan te nemen, dat het bezit aan deviezen van het Egalisatiefonds niet groot is. Indien dus het monetaire bezit van de centrale bank en van het Egalisatiefonds geheel of bijna geheel uit goud bestaat, rijst de vraag, of dit in de gegeven omstandigheden niet een eenzijdige belegging is.

Om deze vraag te kunnen beoordeelen moet men zich verplaatsen in een toestand van oorlog tusschen de Europeesche mogendheden. In dat geval zal een groot deel van het goudbezit van de Europeesche centrale banken ongetwijfeld naar de Vereenigde Staten vloeien als betaling voor oorlogsleveranties. Zelfs in het geval, dat de neutraliteit der Vereenigde Staten niet kan worden gehandhaafd, is een eenzijdige goudstroom van Europa naar dit land te verwachten.

De vraag rijst, of onder dergelijke omstandigheden de Vereenigde Staten bereid zullen zijn om dezen goudstroom te aanvaarden. Deze vraag heeft daarom beteekenis, omdat in den wereldoorlog een land als Zweden niet bereid bleek om een toenemenden goudinvoer toe te laten en destijds een verbod van goudinvoer heeft uitgevaardigd. Zien wij naar de Vereenigde Staten, dan blijkt dat sedert den wereldoorlog een toenemend percentage van den zichtbaren wereldgoudvoorraad in het bezit van dit land is gekomen (zie tabel volgende kolom).

De door ons gestelde vraag heeft reeds daarom reden omdat in geval van oorlog het zeer goed denkbaar is, dat de Vereenigde Staten de eenige belangrijke bezitter van goud in de wereld kunnen worden. Zal een dergelijke positie door dit land worden aan-

¹⁾ Hiervoor heeft o.a. de heer A. A. van Sandick gepleit, in De Economist van Maart 1938, pag. 257.

²⁾ „Het ontwerp van de bekrachtigingswet had ik reeds geruimen tijd klaar. Op de mogelijkheid, dat er een oogenblik zou komen, dat wij gedwongen zouden zijn den gouduitvoer te stoppen, had ik mij uit den aard der zaak moeten voorbereiden. Het ontwerp voor de wet bevond zich dan ook achter zeven sloten verborgen in mijn bureau. Ik had dat nog slechts op een enkel punt aan te vullen”, aldus Mr. Oud volgens het verslag in de N.R.C. van 29 Sept. 1937, ochtendblad.

Zichtbare goudvoorraden in miljoenen Gouddollars.

Jaar	Ver. Staten	Wereld	Ver. Staten in pCt. van wereldgoudvoorraad
Eind 1913 ¹⁾	1.924	5.421	36 0/0
„ 1918 ¹⁾	3.081	7.225	43 0/0
„ 1925 ²⁾	4.409	9.843	45 0/0
„ 1929 ²⁾	4.284	11.518	37 0/0
„ 1937 ³⁾	7.536	13.781	55 0/0

¹⁾ Ontleend aan Federal Reserve Bulletin. ²⁾ Ontleend aan Statistisches Jahrbuch des Deutschen Reiches. ³⁾ Ontleend aan Monetary Review 1938 van den Volkenbond (blz. 135). Voorloopig cijfer, zonder Rusland en Spanje en zonder het goud van de Egalisatiefonds van Engeland en Zwitserland.

Genoemde publicatie vergeet evenwel te vermelden, dat naast het goud van De Nederlandsche Bank, ook nog goud in het Nederlandsche Egalisatiefonds aanwezig is.

vaard en zal het niet op een gegeven oogenblik een verbod tot het invoeren van goud uitvaardigen? Indien dit geval zich zou voordoen heeft de goudvoorraad van De Nederlandsche Bank, zelfs dat deel dat zich in de Vereenigde Staten zou bevinden, veel minder waarde.

Het spreekt vanzelf, dat dit alles slechts veronderstellingen zijn, maar in abnormale omstandigheden dient men met alle eventualiteiten rekening te houden. Inderdaad zijn voor een land als het onze nog mogelijkheden aanwezig om buiten den grooten goudvoorraad om, een tegoed in Dollars te verkrijgen nl. door verkoop van het Nederlandsche bezit aan Amerikaansche fondsen, dat zeer belangrijk is. Een dergelijke maatregel is in den wereldoorlog in Engeland genomen.

Het risico van een grooten goudvoorraad wordt hiermede echter niet weggenomen. Om deze reden zou het aanbeveling verdienen om een deel van het goudbezit in Dollardeviezen om te zetten. Met een dergelijken maatregel wordt het risico van De Nederlandsche Bank zeker niet verminderd, omdat ook het bezit aan Dollardeviezen gevaren biedt met het oog op de groote bewegingsvrijheid van den President der Vereenigde Staten met betrekking tot het vaststellen van de goudwaarde van den Dollar. Aan den anderen kant dient echter niet uit het oog te worden verloren, dat ook de prijs van het goud kan dalen. Op het oogenblik is alles riskant. De wereld heeft in een periode van ruim een jaar achtereenvolgens een goud-, een Dollar- en een Sterling „scare” beleefd.

Het risico van een bezit aan Dollardeviezen van de centrale bank dient op het oogenblik door onze volkshuishouding te worden aanvaard. Het behoort tenslotte tot een van de onderdeelen van de bewapening, welke, laten wij het hopen, nooit in een oorlog gebruikt zal behoeven te worden, maar waarvoor thans toch groote uitgaven vereischt zijn.

In geval van een oorlog staat het vast, dat de Dollar een betere valuta zal zijn dan een van de Europeesche munteenheden. Indien er daarom uit het aanhouden van Dollars verliezen mochten ontstaan, dan zal dit feit zich waarschijnlijk alleen kunnen voordoen bij handhaving van den vrede in Europa. Mocht deze — ons aller — wensch in vervulling gaan, dan zal onze volkshuishouding voor dit heuglijke feit gaarne de verliezen op zich nemen, die uit *thans gerechtvaardigde* voorzorgsmaatregelen kunnen voortspruiten. Men zal dan aan De Nederlandsche Bank nooit kunnen verwijten, dat de centrale bank door het aanhouden van een Dollarbezit speculatieve transacties heeft verricht of dat zij, na de ongunstige ervaringen met den goud-wisselstandaard in de periode tusschen 1925 en 1931 weer een stelsel invoert, dat in *normale* omstandigheden thans voor ons land overbodig zou zijn.

v. d. V.

Rotterdam, 7 Sept. 1938.

DE SCHEEPVAART DER NEUTRALEN IN OORLOGSTIJD.

Inleiding.

Het Nederlandsche volk is afkeerig van iederen oorlog. Evenals vele andere landen heeft Nederland gehoopt, dat het mogelijk zou zijn oorlogen in de toekomst door het collectiviteitsbeginsel van den Volkenbond uit te bannen. Geleidelijk aan heeft Nederland zich echter door den loop der gebeurtenissen gedwongen gezien om doelbewuster dan ooit te voren, weer terug te keeren tot zijn zelfstandigheidspolitiek. Dat sluit echter in, dat ons volk in de toekomst zal trachten bij iederen oorlog neutraal te blijven.

Om dat te kunnen, zijn evenwel in vredestijd niet alleen militaire, doch ook zorgvuldig voorbereide economische maatregelen noodig. Teneinde de noodzakelijkheid van die economische maatregelen aan te toonen moge de geschiedenis onzer neutraliteitshandhaving tijdens den wereldoorlog hier in het kort worden gereleveerd, voor zoover deze op de scheepvaart betrekking heeft.

Zoals bekend is probeerden de Geallieerden in den wereldoorlog den overzeeschen toevoer van grondstoffen en voedsel der Centralen af te snijden door de lange afstandsblokkade. De Centralen poogden hetzelfde te bereiken door hun duikbootblokkade. De Geallieerden stonden hierbij echter voor de moeilijkheid, dat zij de verbindingen via de landsgrenzen van de Centralen met de neutralen niet door militaire maatregelen konden afsnijden. Om nu den invoer via de neutrale landen tegen te gaan, dwong men toen eerst de neutralen tot het aanvaarden van de „rationing agreements”, waarbij hun import werd beperkt tot het gemiddelde der laatste jaren.

Daar echter de neutralen bij dezen normalen vredeimport van grondstoffen een surplus aan bepaalde voedselproducten produceerden (in Nederland vooral producten van veeteelt en tuinbouw), dat geëxporteerd kon worden naar de Centralen, waren maatregelen noodig om dit tegen te gaan. Zoo ontstond het stelsel van „forcible rationing”, waarbij de Geallieerden steeds meer eenzijdige beslissingen namen en waardoor in de neutrale landen een ernstig voedseltekort ontstond.

In herinnering moge worden gebracht, dat de totstandkoming van de „rationing agreements” en „forcible-rationing” slechts mogelijk was, doordat de Geallieerden geleidelijk aan, de geheele neutrale scheepvaart onder contrôle wisten te krijgen. Dit werd bereikt door eerst het middel van „bunkerpressure” toe te passen, waarbij een neutraal schip maar voor één reis kolen kreeg, wanneer het drie reizen voor de Geallieerden had gemaakt. Later werd het „ship for ship” beginsel toegepast, waarbij geen neutraal schip een Engelsche haven mocht verlaten, als daarvoor in de plaats geen ander schip van het betrokken land een Engelsche haven was binnengelopen. In Februari 1917 stelden de Engelschen vast, dat alle neutrale schepen met een lading aan boord van vijandelijke herkomst, of van goederen die uiteindelijk voor den vijand bestemd konden zijn, op straffe van prijsverklaring eerst een Engelsche haven moesten aandoen voor onderzoek der scheepspapieren.

Zoo dwong men de neutrale tonnage om de Engelsche havens te blijven aanloopen, toen deze in verband met den onbeperkten duikbootoorlog door de neutrale scheepvaart werden gemeden.

Het heeft geen zin bij alle maatregelen, die de oorlogvoerenden van beide partijen tegen de neutrale scheepvaart hebben genomen, langer stil te staan. Tenslotte werden geleidelijk aan de veilige vaargeulen in de Noordzee steeds smaller, totdat eindelijk nog maar een smalle vaargeul in het Noorden voor ons land openbleef, die een Nederlandsch schip slechts kon passeeren onder een Duitsch vrijgeleide.

Toen volgde op 27 Augustus 1918 de verklaring van Frankrijk, dat ieder schip, dat dit vrijgeleide

aanvaardde zou, prijs zou worden verklaard. Daarmede begon voor ons land de hongerblokkade. De oogst was echter juist binnen en voordat die hongerblokkade zich kon doen gevoelen in al zijn hevigheid, werd de wapenstilstand gesloten. Hoe de loop der dingen zou zijn geweest indien de oorlog langer zou hebben geduurd, moge in het midden blijven. Vast staat echter, dat ons volk op den duur voor de keuze zou zijn gesteld om of als neutrale te verhongeren, of deel te nemen aan den oorlog. „Der Wirtschaftskrieg ist zu einem jederzeit anwendbaren Druckmittel geworden und es ist keinesweges sicher, ob nicht die Neutralen in einem Ernstfall zur Aufgabe ihrer Neutralität gezwungen werden können.”¹⁾

Om dit tegen te gaan zullen maatregelen moeten worden genomen door de neutralen, teneinde niet gedwongen te worden om door een hongerblokkade aan een oorlog deel te nemen. Zorgvuldige economische voorbereidingen zijn daarvoor noodig, want iedereen dag, die men langer buiten een oorlog kan blijven, beteekent een niet te schatten besparing aan menschelijke ellende, financieele en economische verliezen.

Een der middelen om dit te bereiken is het opleggen van voedsel- en grondstoffenvoorraden. Maar daaraan zijn grenzen. Men moet *minstens* op een duur van vier of vijf jaren van een nieuwen oorlog rekenen. Dan zal dus ook 4 à 5 maal het voedseltekort van één jaar in voorraad moeten worden genomen. Voor sommige artikelen zal het niet mogelijk zijn daarvoor de noodige magazijnruimte te vinden, terwijl verliezen door bederf vaak moeilijk te vermijden zijn en groote financieele offers hiervoor geëischt worden.

Nu heeft de oorlogservaring geleerd, dat de overzeesche verbindingen der neutralen nooit dadelijk zullen worden afgesneden door de oorlogvoerenden, die over de heerschappij ter zee beschikken. Het duurt vele maanden voordat de Noordzee geheel door mijnen kan worden afgesloten. Bovendien is elk zeevarend land in oorlogstijd voor zijn voedsel en grondstoffenvoorziening in sterke mate van de neutrale scheepvaart afhankelijk. Vóór den oorlog namen vreemde schepen voor 29 pCt. deel aan den import van Engeland. Het is ook in de toekomst zeer onwaarschijnlijk, dat dit land bij een onbeperkte duikboot- en vliegtuigenoorlog de hulp van de neutrale scheepvaart zal kunnen ontberen. „Bunkerpressure” en de „ship for ship”-eisch zullen dan echter niet meer onbeperkt toegepast kunnen worden in verband met het groote aantal motorschepen, die de olie in dubbele bodems als brandstof voor de heen- en terugreis zelf medevoeren.

Het is die periode, die de neutralen zooveel mogelijk moeten benutten om hun reservevoorraden zoo groot mogelijk te doen worden. Voor den staat kan dit in verband met de onvermijdelijke prijsstijgingen in de latere oorlogsjaren een besparing van vele tientallen millioenen beteekenen. Het nemen van de voorbereidende maatregelen, die voor dit vervoer noodig zijn, zal het onderwerp vormen van dit artikel.

De toestand van de scheepvaart bij het uitbreken van een wereldoorlog.

Bij het uitbreken van den wereldoorlog lag de scheepvaart wekenlang lam, als een gevolg van het feit, dat het netwerk van den internationalen handel zeer ernstig beschadigd was. Een twintigtal landen hadden een moratorium afgekondigd voor buitenlandse wissels; banken en beurzen werden gesloten. In La Plata lagen 400.000 ton scheepsruimte stil, omdat de Deutsche handelshuizen, die anders den export financierden, thans van de banken in het moederland waren afgesneden. Zoo kwam het, dat in de havens van alle landen de handelsschepen door het intrekken der credietfaciliteiten even rigoureuze stil lagen, als door de scherpste blokkade mogelijk zou zijn geweest.

¹⁾ Dr. Rolf Wagenführ. Kriegswirtschaft der Neutralen. Der Deutsche Volkswirt p. 873, 1937.

De Regeeringen van Engeland en Frankrijk drongen krachtig aan op de hervatting van de scheepvaart. Daartoe had men in Engeland al op 5 Augustus het „State Insurance Office for Cargoes” opgericht. Maar hervatting van de scheepvaart was niet mogelijk zolang het internationale financieringsapparaat den eersten oorlogsschok nog niet te boven was gekomen. Indien men in de toekomst bij een nieuwen oorlog zich de eerste oorlogsmaanden zooveel mogelijk voor den invoer ten nutte wil maken, dan zullen dus uitvoerige economische voorbereidingen noodig zijn. Dan zal men:

a. voedsel en grondstoffen moeten selecteren, die tot een zekere hoeveelheid prioriteit van import moeten hebben;

b. de aankoop daarvan in vreemde landen moeten voorbereiden;

c. de voor het vervoer dier goederen geëigende scheepsruimte beschikbaar moeten stellen.

Het vaststellen van de te importeerende hoeveelheden voedsel en grondstoffen.

De oorlogservaring heeft geleerd, dat het niet mogelijk is om in tijd van oorlog de selectie van de te importeerende hoeveelheden voedsel en grondstoffen aan het spel van de vrije economische krachten over te laten. Terwijl de broodprijzen als een gevolg van den te geringen invoer van graan tot ongekende hoogte waren gestegen, werd tot diep in 1916 een groot deel der scheepsruimte door overbodige luxegoederen, bijv. in Frankrijk levende sierplanten, waarop grove winsten werden gemaakt, in beslag genomen. Minstens even noodzakelijk als het uitvaardigen van uitvoerverboden is daarom in oorlogstijd het verbieden van alle luxe-import.

Het bleek dan ook al spoedig, dat de Regeeringen der Geallieerde landen den invoer van granen, suiker en vleesch in verband met de zeer scherpe prijsstijgingen en de tekorten die ontstonden, niet aan den particulieren handel konden overlaten. Daarbij kwamen zij al dadelijk voor de moeilijkheid te staan: *hoeveel* er van die diverse goederen moest worden ingevoerd. Want in alle oorlogvoerende landen heeft de oorlogservaring geleerd, dat de statistieken onvoldoende betrouwbaar waren. Eigenlijk bleken alleen betrouwbare opgaven te verkrijgen te zijn omtrent de officieele voorraden. Ten aanzien van particuliere voorraden en in het bijzonder omtrent de stocks die bij de boeren waren opgeslagen, bleek het echter zeer moeilijk te zijn betrouwbare gegevens te verkrijgen. Stellig is hierin verbetering te brengen, doch tot nog toe schijnt dit nog alleen in Duitschland op afdoende wijze te zijn geschied²⁾.

Zoo is men tijdens den wereldoorlog gedwongen geweest de voorraden door experts te doen schatten, waarbij natuurlijk de bestaande statistieken eenig houvast gaven. Het is echter gebleken, dat alleen experts in de betrokken goederenbranches in staat waren betrouwbare schattingen te verrichten. Zoo zijn de verschillende „Programme Committees” der Geallieerden ontstaan voor grondstoffen en voedsel, die voor het overgrote deel uit ter zake bevoegde autoriteiten *uit het bedrijfsleven* bestonden.

Nog veel moeilijker dan het vaststellen van de voorraden, is het bepalen van de consumptie in oorlogstijd. Door de prijsstijgingen hebben belangrijke verschuivingen in voedings- en gebruiksgewoonten plaats.

Daarnaast zijn echter ook andere oorzaken werkzaam. Zoo is er een sterke stijging in het vleeschverbruik, door de behoeften van het leger, terwijl een vermindering van het vetverbruik zeer moeilijk tot stand blijkt te zijn te brengen. Voor de „Schwer- und Schwerstarbeiter” bleek dit in Duitschland zelfs niet mogelijk te zijn.

Ook de behoefte aan grondstoffen moet worden geschat. In het algemeen kan men echter aannemen,

²⁾ De vraag op welke wijze statistieken moeten worden aangelegd, die in oorlogstijd bruikbaar zijn, valt buiten het bestek van dit artikel.

dat de neutralen in deze eerste periode prioriteit dienen te geven aan voedsel en grondstoffen benodigd voor de voedselproductie. Daarna komt pas de prioriteit van den aanvoer van de verschillende andere grondstoffen aan de orde. Instelling van afzonderlijke aanschaffingsorganisaties voor verschillende groepen grondstoffen bleek noodzakelijk.

Het regelen van den aankoop.

In de eerste weken na het uitbreken van een oorlog zal het financieren van den aankoop van goederen in het buitenland alleen à contant mogelijk zijn. Bij aankoop van goederen in de koloniën zal men met solide firma's zoogenaamde uitgestelde leveringscontracten kunnen sluiten. Hierbij geldt als betalingsprijs de prijsnoteering op een bepaalde termijn vóór het uitbreken van den oorlog, welke wordt vastgesteld in verband met het volgens de bestaande handelsusances gebruikelijke crediet bijv. van drie maanden. Daartegenover is de betrokken firma echter verplicht een minimum voorraad aan te houden.

In het buitenland zal het echter in den regel niet mogelijk zijn dergelijke contracten af te sluiten. Meestal zal men daar dan eerst na het uitbreken van den oorlog tot aankoop à contant door tusschenkomst van plaatselijke firma's overgaan. Voor de contante financiering dienen dan echter bijzondere maatregelen te worden getroffen.

Toch ontstaat hierdoor bij de voorbereidingen een element van onzekerheid. Al te zwaar weegt dit element echter niet. Daar er in de eerste maanden na het uitbreken van den oorlog overal een groote behoefte aan contant geld is, zal de aankoop niet op groote moeilijkheden stuiten als de inkoopagenten der Nederlandsche Regeering ter plaatse over voldoende contante middelen beschikken.

De voor aanvoer beschikbaar te stellen tonnage.

In verband met „bunkerpressure” en het „ship for ship”-beginsel verdient het aanbeveling om voor het overzeevervoer zooveel mogelijk gebruik te maken van motorschepen, die de brandstof in dubbele bodems medevoeren. Een motorschip van 13.000 B.R.T. met een snelheid van 14 mijl, een netto draagvermogen van 8.500 ton verbruikt per dag aan brandstof ongeveer 32 ton olie. Bij een verbruik van 2.400 ton olie voor de heen- en terugreis naar Indië via de Kaap zou dus bij de uitreis 6.000 ton en bij de thuisreis 7.200 ton lading in kunnen worden genomen, zonder dat één enkele Britsche bunkerhaven behoeft te worden aangedaan.

Bij dit vervoer in de eerste maanden van den oorlog dient men zoo min mogelijk te tornen aan de bestaande dienstregelingen der lijnmaatschappijen. Wel zal het noodig zijn reeds in vreedestijd met die maatschappijen uitgestelde contracten af te sluiten voor het vervoer van goederen voor Rijksrekening voor een bepaalde hoeveelheid scheepsruimte. Voor deze maatschappijen, die anders gedoemd zijn de lijnschepen of in ballast te laten varen in dien tijd, of stil te laten liggen, is dit een groot voordeel. Indien het op deze wijze niet mogelijk is de beschikking te krijgen over voldoende scheepsruimte op een bepaalde route, zal men in de behoefte aan tonnage aldaar moeten voorzien door het charteren van tramps.

Ten aanzien van de opstelling der charter-partijen dienen in vreedestijd de noodige voorbereidende werkzaamheden te worden verricht. Zoo zijn in Frankrijk tal van processen gevoerd over de wijze waarop de vergoeding aan de reeders voor de getorpedeerde schepen moest worden voldaan. De diverse rechtbanken gaven daarbij aan de wet een anderen uitleg, welke wederom in strijd bleken te zijn met de meening van den Conseil d'Etat. Voorts werd de Regeering in Engeland, die ook de walorganisaties der lijnrederijen had gerequireerd, plotseling voor de penibele situatie gesteld, dat de rechter in hoogste instantie bij een proces, dat een Liverpoolsche reeder den staat had aangedaan, die requisitie onwettig verklaarde, nadat

het stelsel al maanden lang in werking was geweest.

Natuurlijk moet er naar worden gestreefd om uit de ter beschikking gestelde scheepsruimte een zoo groot mogelijke vervoerscapaciteit te halen. De oplossing van dit probleem is thans heel wat gecompliceerder geworden dan tijdens den wereldoorlog. Doordat in de scheepvaart een sterke tendens tot specialisatie is ontstaan, is namelijk uitruilen van scheepsruimte voor het vervoer van verschillende goederen veel moeilijker geworden. Vruchten- en vleeschschepen, waarvan de tonnage van 1914 tot 1935 is verdubbeld, zijn niet voor graanvervoer geëigend. Het percentage aan tramps is in dien tijd van 40 pCt. naar 25 à 30 pCt. teruggelopen. Lijnschepen werden meer en meer gebouwd naar de verschillende eischen van hun route en ook de tramps zijn zich meer op het vervoer van bepaalde goederen gaan specialiseeren.

Naast deze technische eischen spelen ook andere factoren een belangrijke rol. Zoo kan het voorkomen, dat men korte routes, waarop de vervoerscapaciteit van een bepaalde hoeveelheid scheepsruimte tot een maximum zou kunnen worden opgevoerd, om politieke redenen toch moet vermijden.

Uit het bovenstaande is het wel duidelijk, dat voor het opvoeren van het vervoer in de eerste oorlogsmaanden tot een maximum, een uitgebreide studie noodig is. De oorlogservaring heeft geleerd, dat om:

- a. uit de beschikbare scheepsruimte de hoogste vervoerscapaciteit te halen;
- b. voor het verzamelen van lading in de afscheep-havens;
- c. voor het lossen en distribueeren naar het binnenland in de haven van bestemming,

een staf van vakmensen noodig is. Men vergete niet, dat om de hoogste benuttingsgraad uit de schepen te halen al die werkzaamheden gesynchroniseerd moeten worden. In Engeland, Frankrijk, Amerika en Italië deed men in den wereldoorlog de ervaring op, dat de ambtenaren, die aanvankelijk met deze werkzaamheden waren belast, daartoe niet berekend waren. Bij het optreden van Lloyd George werd daarom het Ministry of Shipping in het leven geroepen, aan het hoofd waarvan een bekend reeder als Shipping Controller met zeer groote machtsbevoegdheden werd benoemd, die door tal van adviseerende commissies van vakmensen uit het bedrijfsleven werd bijgestaan. Vele tijdelijke ambtenaren op het Ministerie waren van reederskantoren afkomstig.

Ook bij de voorbereiding in vredetijd van het transport in de eerste maanden van een mogelijken oorlog dient de medewerking van reeders en vakmensen uit het bedrijfsleven op ruime schaal te worden ingeschakeld. Zij is dus een uitmuntende leerschool.

Dr. W. K. H. FÉCILLETAU DE BRUYN.

Den Haag, Aug. 1938.

WETSONTWERP TOT AANVULLING VAN DE WET TOT BEVORDERING VAN DE RICHTIGE HEFFING DER DIRECTE BELASTINGEN.

De vrees, dat dit wetsontwerp na de verschijning van de Memorie van Antwoord op 7 Juni jl., nog even vóór het recès in de Tweede Kamer zou worden behandeld, is gelukkig niet bewaarheid; blijkbaar is de Commissie van Rapporteurs van meening geweest, dat na deze Memorie van Antwoord, die praktisch door de belangrijkste der in het Voorloopig Verslag vermelde bezwaren heenkrunkelt en geen enkele der werkelijk goed doordachte bezwaren ontzenuwt, een redelijk tijdsverloop noodig is om het ontwerp rijp te maken voor mondelinge behandeling.

Dat de Memorie van Antwoord voor velen een teleurstelling is geworden, behoeft niet te worden betwijfeld; de Minister van Financiën heeft niet de geringste tegemoetkoming betoond ten aanzien van de vele gerechtvaardigde verlangens, die in het Voorloopig Verslag tot uitdrukking zijn gebracht. Juist

de veelheid en ook de tegenstrijdigheid dier verlangens geeft den Minister de gelegenheid, de zeer vele tegenstanders van het ontwerp in twee groepen te verdeelen; volgens de eene groep gaat het ontwerp niet ver genoeg, volgens de andere gaat het te ver.

Inderdaad is voor deze opvattingen wat te zeggen, doch men dient daaraan onmiddellijk toe te voegen, dat deze uiteenlopende inzichten in hoofdzaak daardoor tot uitdrukking zijn gekomen, doordat de Minister met zijn mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat dit wetsontwerp bedoeld is als middel om een winstbelasting tegen te houden (een mededeeling, die blijkbaar ten onrechte door sommige Kamerleden als een dreigen met een winstbelasting is beschouwd) de knuppel in het hoenderhok heeft geworpen. Want laat men de verschillende opvattingen omtrent de wenschelijkheid eener winstbelasting buiten beschouwing (en daar is alle reden voor, nu de Minister thans in de Memorie van Antwoord te kennen geeft „dat de invoering van een regeling in den geest van die, welke thans is ontworpen, ook indien een winstbelasting tot stand zou komen noodzakelijk zou blijven”), dan blijkt er meer eenheid van opvatting te zijn dan in de Memorie van Antwoord wordt toegegeven. In zoverre heeft althans de Memorie van Antwoord klaarheid gebracht, dat alle uiteenzettingen over de al of niet wenschelijkheid eener winstbelasting in het Voorloopig Verslag slechts van academische waarde blijken te zijn en voor de beoordeeling van het onderhavige wetsontwerp buiten beschouwing kunnen blijven. Het blijft echter te betreuren, dat deze vertroebeling van de kern der zaak is ontstaan door de bovenvermelde passage in de M. v. T.

Schakelt men echter de beschouwingen over het vraagstuk der winstbelasting in het Voorloopig Verslag uit, dan kan men nog wel niet volhouden, dat in dit Voorloopig Verslag een eensgezinde opvatting ten aanzien van het geheele ontwerp tot uitdrukking komt, maar wel kan men vaststellen, dat deze eensgezindheid vrijwel algemeen bestaat ten aanzien van de belangrijkste punten.

Bijna alle groepen, die in het Voorloopig Verslag hun meening geuit hebben, maken zich zorgen, zij het ook niet steeds in dezelfde bewoordingen, over de rechtszekerheid.

Ook, en ik zou bijna zeggen natuurlijk, bestaat er eenstemmigheid ten aanzien van de noodzaak den Minister aan middelen te helpen om „pogingen tot het ontgaan van belasting door middel van naamloze vennootschappen te verijdelen” (M. v. T.).

Maar velen, waarvan sommigen bewust en anderen instinctief, voelen, dat wij met dit wetsontwerp in zijn tegenwoordigen vorm, op een gevaarlijke helling afglijden, omdat dit ontwerp geenszins voldoet aan de eischen, welke voor de rechtszekerheid nu eenmaal noodzakelijk zijn. Wat tien jaren geleden in Duitschland en andere landen de aandacht trok, n.l. dat de fiscale wetgeving en daardoor tevens de fiscale rechtspleging, zich meer en meer van de grondslagen van het gewone recht losmaakte en als het ware haar eigen rechtssysteem ging opbouwen, dat door ficties, omkeering van den bewijslast, het vooropstellen van kwade trouw en dergelijke middelen, de rechtszekerheid meer en meer in gevaar bracht, zien wij thans in dit wetsontwerp aanvaard als middel om enkele knoeiers te achterhalen, waarvan het meerendeel waarschijnlijk alleen bestaat in de verbeelding van den fiscus, want tot nu toe is er door den Minister van Financiën nog niet voldoende geantwoord op de toch voor de hand liggende vragen in het Voorloopig Verslag, in hoeveel gevallen van belastingbesparing de wet van 1925 niet afdoende is gebleken en op welk bedrag de belasting geschat wordt, die tengevolge van de ontoereikendheid van de genoemde Wet aan de schatkist wordt onthouden.

Men moet er vooral niet te licht over denken, dat ter wille van den fiscus, die zich inbeeldt enkele knoeiers te kunnen achterhalen, de rechtszekerheid

van een groote groep der bevolking ten aanzien van den fiscus op losse schroeven zou worden gezet. Zelfs de Memorie van Toelichting kan het gevaar voor willekeur niet ontkennen en geeft toe, dat de criteria, welke voor de toepassing van de nieuwe regeling zijn gesteld, weinig objectief geacht moeten worden. Maar de M. v. A. is tevens van meening, „dat het stellen van meer objectieve criteria weliswaar de rechtszekerheid zou kunnen vergrooten, doch anderzijds de werking van de wet minder soepel zou doen zijn”.

Het is niet duidelijk, waarom de soepelheid van de werking der wet ongunstig beïnvloed zou worden door de vergroting der rechtszekerheid, tenzij de fiscale terminologie onder soepelheid verstaat het ontbreken van de normale criteria, welke de burger tegen willekeur van den fiscus moeten beschermen.

Dit ontbreken van objectieve criteria is oorzaak, dat de mededeeling onder punt „d” in de Memorie van Antwoord: „Inderdaad zal de nieuwe regeling alleen in sterk sprekende gevallen toepassing kunnen vinden; het ontwerp is slechts gericht tegen uitwassen”, niet juist kan zijn. Zou ze juist zijn, dan behoorde de wet deze sterk sprekende gevallen, nauwkeurig te omschrijven en daardoor de rechtszekerheid dergenen, die er niet onder vallen, te handhaven. Maar daardoor zou de „soepelheid” weer in het gedrang komen en juist op deze „soepelheid” heeft de Minister zijn keuze laten vallen. Van wijziging in dezen zin wil de Minister tot nu toe dan ook niets weten „vooral ook, omdat, wat ook moge ontbreken aan de objectiviteit van de criteria zelf, niettemin uitgebreide waarborgen aanwezig zijn voor een objectieve toepassing daarvan”.

Wat heeft de belastingplichtige aan objectieve toepassing van wettelijke criteria, die, zoals Polak in „De Naamlooze Vennootschap” opmerkte, „zich oplossen in een rekensom?” De meest objectieve toepassing kan dan niet verder komen dan na te gaan, of het sommetje goed is uitgerekend, waardoor duidelijk blijkt, dat zelfs de meest objectieve toepassing niet in staat is het ontbreken van een juist wettelijk criterium ook maar eenigszins goed te maken.

Ik wees er reeds op, dat dit wetsontwerp demonstreert, hoezeer de fiscus bezig is zich te bevrijden uit de voor hem knellende banden der rechtszekerheid en als het ware een rechtssysteem opbouwt, dat met wat de gewone burger als recht aanvoelt, niets meer te maken heeft.

Dit streven, dat met ontstellende klaarheid uit de Memorie van Antwoord naar voren treedt, is oorzaak, dat het Voorloopig Verslag en de Memorie van Antwoord grootendeels langs elkaar heen argumenteeren.

Om te kunnen argumenteeren moet men het eens zijn over den inhoud der begrippen, die men daarbij gebruikt. Wat is belastingbesparing, wat moet men verstaan onder belastingontduiking, wat is fiscale noodzakelijkheid, wat zijn uitwassen in fiscaal zin? Al deze begrippen en nog vele meer blijken in de Memorie van Antwoord een geheel anderen inhoud te hebben dan in het Voorloopig Verslag. Het sterkst spreekt dit uit de volgende passage in de M. v. A.

„Ook de vrees van de hier aan het woord zijnde leden, dat de uitvoering van de voorgestelde regeling tot moeilijkheden zal leiden tengevolge van het verschil dat zou ontstaan tusschen den feitelijken en den fiscaal-fictieven toestand, acht de ondergeteekende niet gegrond. Men zal, vindt de regeling toepassing, zelfs niet van verschillen tusschen den feitelijken en den fiscaal-fictieven toestand, mogen spreken, doch veelmeer moeten gewagen van verschillen tusschen den fictieven en den fiscaal-feitelijken toestand; het ontwerp wil immers juist den fiscaal toestand losmaken van juridische en boekhoudkundige ficties teneinde hem, beter dan thans mogelijk is, met de werkelijkheid in overeenstemming te brengen. Voor het overige moge de ondergeteekende verwijzen naar onderdeel I, c, dezer Memorie, alwaar ook de vraag, betreffende de erfenamen van den oorspronkelijken eigenaar, haar beantwoording vindt: men zal moeten nagaan of en zoo ja, welke erfenamen in werkelijkheid als particulier ondernemer optreden en alleen dezen zullen dan,

„niet als fictieve, doch juist als werkelijke firmanten worden behandeld.”

Wat voor de Kamerleden werkelijkheid is, is voor den Minister fictie en omgekeerd. De vrees is dan ook niet denkbeeldig, dat straks, als het wetsontwerp zou zijn aangenomen, veel van wat door den niet-fiscaal denkenden mensch als fictie wordt beschouwd, door den fiscus tot werkelijkheid zal worden gestempeld, een reden temeer om dit ontwerp zoodanig te wijzigen, dat zijn invloedssfeer nauwkeurig wordt vastgesteld, waarbij gerust kan worden uitgegaan van de opvatting, dat den fiscus de middelen dienen ter beschikking te worden gesteld om belastingbesparing (in den zin, zooals het Voorloopig Verslag dit begrip opvat) tegen te gaan. Dit doel kan uitstekend worden bereikt door de formuleering van het nieuwe tweede lid van art. 1 te aanvaarden, welke de Amsterdamsche Kamer van Koophandel in haar request aan de Tweede Kamer van 10 Mei 1938 heeft voorgesteld en welke luidt als volgt:

„Mede wordt voor de heffing van de inkomstenbelasting, de gemeentefondsbelasting, de vermogensbelasting en de verdedigingsbelasting I geen rekening gehouden met het bestaan eener naamlooze vennootschap, welke gedragslijn ten aanzien van uitkeeringen, welke rechtstreeks of middellijk aan haar aandeelhouders en andere deelgerechtigden in haar winst ten goede komen, voor dezen een aanmerkelijke belastingbesparing medebrengt. Enkel op grond van door de naamlooze vennootschap toegepaste reserveering en/of afschrijving wordt het bestaan van een gedragslijn, als in de vorige zinsnede bedoeld, niet aangenomen.”

Het woord „gedragslijn” zou dan nog overeenkomstig den wensch van den Minister kunnen worden vervangen door gedragingen.

De door de Amsterdamsche Kamer van Koophandel voorgestelde formuleering heeft van fiscaal standpunt het voordeel, dat het opzet uitgeschakeld blijft en het bewijs voor den fiscus vergemakkelijkt wordt. Toch zal ze de belastingplichtigen bevredigen, omdat eenzijdig zij, die belasting sparen door middel der N.V., kunnen worden achterhaald, en anderzijds de rechtszekerheid van belastingplichtigen intact blijft.

De Commissie Bodenhausen, welke in den aanvang van dit jaar is ingesteld om den Minister van Financiën van advies te dienen omtrent vraagstukken op belastinggebied, is nu geruimen tijd aan het werk. Aangezien het vigeerende belastingstelsel hopeloos verouderd is, mag men van deze Commissie belangrijke voorstellen verwachten omtrent de grondslagen van ons belastingrecht, met name ten aanzien der Rijksinkomstenbelasting.

Deze omstandigheid is m.i. een zeer sterk argument om met de aanvulling der wet op de richtige heffing niet verder te gaan dan strikt noodzakelijk is om misbruiken te voorkomen. Gaat men verder, zooals thans in het ontwerp voorgesteld, dan is het resultaat, dat de fouten van het bestaande belastingstelsel worden weggewerkt; niet door dit stelsel te veranderen, maar door de rechtszekerheid van den belastingplichtige aan te tasten en de deur voor fiscale willekeur wijd open te zetten.

Er zijn, volgens den Minister, ook van fiscaal kant, groote belangen in het spel, maar het komt mij voor, dat, hoe groot deze belangen ook mogen zijn, de rechtszekerheid behoort te worden gehandhaafd, ook voor den belastingplichtige.

Niemand zal er bezwaar tegen kunnen hebben, dat de fiscus in staat wordt gesteld belastingknoeiërs te achterhalen, maar dit mag nimmer geschieden door uitschakeling van de rechtszekerheid.

Gaat men den weg op, als thans door den Minister voorgesteld, dan worden de artikelen 4 en 176 der Grondwet tot een aanfluiting. Daarom beperke men zich tot het strikt noodzakelijke, zooals dit in het voorstel der Amsterdamsche Kamer van Koophandel is omschreven en wachte kalm af, wat de Commissie Bodenhausen voor nieuwe voorstellen brengt.

J. VAN LOON.

TWEDE RATIONALISATIE-RAPPORT VOOR DE NEDERLANDSCHE KATOENINDUSTRIE.

Mogelijkheden en verdere consequenties van eenige verdere rationalisatie-maatregelen voor de binnenlandsche markt.

Inleiding.

Het rapport dat bovenstaanden titel draagt, werd in Augustus 1936 samengesteld voor de Katoencommissie. Deze had uit haar midden een klein comité aangewezen om de mogelijkheden van een verdere samenwerking van weverijen en finishing-bedrijven op de binnenlandsche markt te onderzoeken.

Men weet, dat naar aanleiding van het eerste rationalisatie-rapport 1932 van het Economisch Instituut voor de Textiel-Industrie in 1934 en 1935 twee conditie-kartels met enkele partieele productie-regelingen ontstaan zijn. Het eerste rationalisatie-rapport bepleitte op vele gronden concentratie, achtte deze zelfs uiterst noodig, doch raadde als eersten stap slechts aan een conditie-kartel (met rationalisatie van productie en distributie) en hierop gebaseerd partieele productie- en/of prijsvereenkomsten. De voordeelen hiervan alléén waren volgens het rapport al aanzienlijk.

In het voorjaar van 1936 was er een vrij belangrijke groep uit de katoenindustrie van meening, dat tot verder ingrijpende maatregelen dan het bestaande conditie-kartel (met enkele partieele productie-regelingen) moest worden overgegaan. De geopperde wenschen en denkbeelden verschilden sterk in draagwijdte en varieerden van een verbod tot dessin-imitatie tot een drastischen gedwongen sloop van surplus productie-capaciteit. Als tusschen deze uitersten inliggende desiderata kunnen genoemd worden: meerdere productie- en prijsregelingen voor bepaalde artikelen, export-schema's en een quota-stelsel op capaciteitsbasis. De Katoencommissie droeg, in verband met deze wenschen in haar vergadering van 17 Juli 1936 haar economischen adviseur op om een rapport samen te stellen omtrent de mogelijkheid en consequenties van de diverse maatregelen, waarbij zooveel mogelijk voortgebouwd zou worden op de reeds bereikte samenwerking. Tevens werd een klein comité benoemd uit vóór- en tegenstanders van een veel verderstreckende samenwerking, om dit rapport te behandelen. Dit comité bestond uit de heeren H. J. Blijdenstein (voorzitter), Mr. M. P. L. Steenberghe, E. Gorter, H. E. ter Kuile, Sigm. Menko N.Jzn., D. van Schuppen en Mr. B. J. M. van Spaendonck.

Het tweede rationalisatie-rapport waarin een belangrijke ervaring op het gebied van industrieele rationalisatie en concentratie in binnen- en buitenland verwerkt is, werd door bovengenoemd comité in twee vergaderingen besproken. Hoewel de voor- en tegenstanders van een verdergaan in collectieve richting met elkaar van meening bleven verschillen over het al dan niet toepassen van het rapport, waren beide richtingen van oordeel dat het rapport op zichzelf de mogelijkheden en consequenties van verdere collectieve rationalisatie-maatregelen in het algemeen op juiste wijze had beschouwd. Verder achtte de commissie het wenschelijker om voor het rapport één persoon, de samensteller, verantwoordelijk te laten en bepaalde zich tot eenige opmerkingen over technische details, welke deels door den samensteller werden overgenomen. Aan opzet noch conclusies werd iets veranderd.

De opleving in het bedrijfsleven, gesteund door de devaluatie van September 1936, deed de belangstelling in de industrie en daarmede binnen de Katoen-

commissie voor verdere samenwerking dalen. In verband hiermede heeft toen het comité, in overleg met Prof. Wisselink, besloten het rapport voorloepig niet te publiceeren. Waar echter allengs bekend geworden was, dat het rapport schema's voor productie-kartels bevat, welke niet verstarrend werken, doch integendeel een collectieve rationalisatie bevorderen, vroegen andere industrieën om over dit rapport te mogen beschikken. Ook uit Indië en van de zijde der Engelsche nijverheid vroeg men om voorlichting, of mededeeling van zienswijze omtrent ettelijke punten, die in het rapport uitvoerig behandeld worden.

Zoals meer geschiedt, indien een aanvankelijk vertrouwelijk bedoeld stuk in wat ruimer kring verspreid wordt, blijkt uit uitlatingen op vergaderingen en uit gesprekken, dat gedeelten van het rapport bekend zijn en ook reeds gebruikt worden. Het gevaar ontstaat nu weer, dat evenals bij het eerste rationalisatierapport¹⁾ deze gedeelten in de pers en elders onvolledig en buiten hun verband beschouwd zullen worden.

In verband met de bovenstaande omstandigheden heeft de Katoencommissie in overleg met het Economisch Instituut voor de Textiel-Industrie het wenschelijker geacht om het tweede rationalisatie-rapport thans in zijn geheel te publiceeren. Het rapport, dat verschillende concentratie-vraagstukken theoretisch en practisch behandelt, wordt gepubliceerd zooals het in 1936 werd weggelegd. Hiermede moet men bij lezing (en voornamelijk waar het basisjaren betreft), rekening houden. Inhoud en conclusies worden, zooals het in 1936 werd weggelegd. Hiermede moet men bij handhaafd. Alleen is een berekening omtrent den invloed van de devaluatie op kostprijsverschillen ten opzichte van het buitenland ingelascht, waaruit blijkt dat de basispositie der industrie practisch niet is gewijzigd.

REDACTIE.

Rapport.

Dit rapport, samengesteld voor de Commissie aan welke de Nederlandsche Katoen-Commissie opdroeg de mogelijkheden van een verdere samenwerking der Nederlandsche katoenindustrie te onderzoeken, moet beschouwd worden als een vervolg op vroegere rapporten en publicaties van het Economisch Instituut voor de Textiel-Industrie over dit onderwerp. Verwezen wordt daarbij o.a. naar „The concentration in the English Cotton Industry” (Juli 1929), het Memorandum der Katoen-Commissie inzake Contingenteering in Nederlandsch-Indië van 17 April 1934, en vooral naar het zgn. Inleidend rationalisatie-rapport van Maart 1932 (gepubliceerd E.-S.B. 13 December 1933). Wij stellen er prijs op om naar deze rapporten te verwijzen, eensdeels omdat het ons ontheft van de taak de (in wezen niet veranderde) basis-positie der Nederlandsche katoen-industrie andermaal te analyseren, anderdeels om het verwijt te ontgaan in dit tweede rapport het vraagstuk der rationalisatie niet in zijn geheel te overzien, en o.a. het subprobleem van den export buiten beschouwing te laten. Uit vroegere publicaties van ondergeteekende blijke, dat dit verband wel degelijk wordt gezien, ook al luidt de conclusie van deze korte nota, dat b.v. het vraagstuk van een rationaliseering van den export op collectieven of semi-collectieven grondslag, noch het vraag-

¹⁾ Uniforme Verkoopvoorwaarden op rationeelen grondslag voor de Ned. Katoenindustrie. E.-S.B. 13 December 1933.

stuk der richtloonen vooralsnog tot de bereikbare doelen behooren.

Deze conclusie is uitsluitend gebaseerd op praktische overweging. In de eerste plaats leert de ervaring elders en hier te lande dat men bij rationalisatie en concentratie-maatregelen alleen dan op succes kan rekenen als men zeer voorzichtig te werk gaat, de betreffende industrie geleidelijk met samenwerking vertrouwd doet worden en de maatregelen in hun economisch verband op elkaar doet volgen. De logische economische volgorde is bovendien ook in psychologisch opzicht vrij goed. Overal elders waar men van dezen regel is afgeweken, en bovendien van het in Nederland met succes gevolgde stelsel van „rigide” regelingen, heeft men slechts echès te boeken gehad. Het oordeel van het Joint Committee of Cotton Trade Organisations, dat een vergelijkende studie maakte van de concentratie-maatregelen in bijna alle katoen-industrieën ter wereld, luidde dat in Nederland, niettegenstaande de betrekkelijk eenvoudige maatregelen¹⁾ de meeste praktische resultaten waren bereikt. Als de h.i. voornaamste redenen hiervan werd opgegeven: „because they never had to retrace their steps”, welke conclusie wellicht niet onjuist is. Een „retracing of steps” toch zet meestal een rationalisatie jaren terug, omdat zulk een terugtocht bijna altijd het gevolg is van mislukkingen, waarvan vooral die ondernemingen de dupe worden welke bonafide aan de regeling medewerken en er zich op verlaten. Er is geen kwader vijand dan een bedrogen vriend, en ook geen grooter tegenstander van verdere experimenten dan een fatsoenlijke goedwillende onderneming, die het kind van de rekening werd bij een vorig plan.

De logische economische volgorde van concentratie-maatregelen bij een uitgebreide en vrij heterogene industrie zijn: conditie-regelingen, productie-regelingen, prijs-regelingen. Technisch-economische vraagstukken als standaardisatie kunnen meestal pas ingelascht worden na de productie-regelingen. Het ligt dus voor de hand dat wij, het conditie-kartel nog nauwelijks de pokken- en mazelenperiode te boven zijnde, ons in hoofdtrekken moeten beperken tot het vraagstuk der productie-regelingen voor één markt, n.l. de binnenlandsche. Prijs-regelingen zijn daarbij deels secundair.

Het zal dan blijken dat tevens eenige andere rationalisatie-maatregelen, een rationeeler en goedkoopere productie en distributie tengevolge hebbende, deels uitvoerbaar zijn naast en binnen deze productie-regeling. Terwijl zij n.l. zonder deze productie-regeling o.i. niet uitvoerbaar zijn, zouden zij anderzijds bij een geheele doorvoering nu, het slagen der economisch ongetwijfeld primaire productie-regeling ernstig in gevaar brengen.

Beperking tot praktische mogelijkheden.

De plannen beperken zich dus tot praktische mogelijkheden, doch maken van deze mogelijkheden ook een zoo nuttig en zoo veelzijdig mogelijk gebruik.

Het behoeft geen betoog, dat bij alle plannen tot rationalisatie en tot samenwerking gestreefd moet worden naar een zoo redelijk mogelijke behandeling van alle daarbij betrokken belangen, in de eerste plaats van alle voor rechtstreeksche deelneming in aanmerking komende ondernemingen. Niet alleen is dit een moreele plicht, maar ook een volstreekte noodzakelijkheid voor het slagen van een plan. Deze eisch van *billijkheid* zal alleen hoogstens op sommige punten kunnen wijken voor de twee nog zwaarder wegende eischen, n.l. die der *rationaliteit* en de reeds genoemde *practische mogelijkheid*. Een samenwerking of concentratie anders dan op rationeële grondslagen en met andere dan rationeële doeleinden is o.i. om economische en niet minder om sociale redenen vol-

¹⁾ Twee conditie-kartels, met enkele partieele productie en prijsregelingen (N.T.C. en NeWoCo), en een productie-kartel (de Nederlandsche Garen-Centrale).

strekt onaanvaardbaar. Het belang van onzen bedrijfstak-als-geheel en het goed *blijven* vervullen van zijn taak voor onze geheele nationale gemeenschap gaan boven de belangen van groepen en van individuen. Hierbij moet men zich steeds goed realiseeren dat „blijven vervullen” een volstrekt dynamisch begrip is, en het tegendeel beteekent van verstarring.

Ongetwijfeld zal men bij alle regelingen er naar streven om onbillijkheden te voorkomen en, waar deze onvermijdelijk zijn, ze zooveel mogelijk te compenseeren of te verzachten. Een regeling echter die tot elken prijs met alle individuele gevallen rekening wil houden, zal vrij zeker niet meer voldoen aan den eisch van (dynamische) rationaliteit, en zeer zeker niet blijven binnen de grenzen der momenteele praktische mogelijkheden. Zij zou n.l., indien óók vastgehouden wordt aan den volstrekt noodig gebleken eisch van „een dichte regeling”, zóó gecompliceerd worden, dat er in de praktijk niet mee te werken viel. Bij een groote en op belangrijke punten zeer gedifferentieerde industrie, als de textielnijverheid, kunnen alleen zeer eenvoudige overzichtelijke projecten slagen. Als men zich dit goed realiseert, zal men wel met ons eens zijn, dat het geen zin heeft om uiterst billijke regelingen te ontwerpen, die in de praktijk niet uitvoerbaar zijn. Praktische mogelijkheid domineert boven een volstreekte billijkheid, en iedere groep zal zich op bepaalde punten wel eenige offers moeten getroosten ten behoeve van het geheel. Bij alle overwegingen zullen o.i. deze richtlijnen steeds in het oog gehouden moeten worden.

Voor nog een ander punt geldt dit ook. Het is niemand gegeven om met zekerheid sociale en economische prognoses te geven. Dat wij, gezien de structuurveranderingen, terug kunnen naar het liberale utopia, wij gelooven het niet. Waar echter straks het evenwicht tusschen individualisme en collectivisme zal liggen weet ook niemand. Het is dus, gelijk ook in het inleidend rationalisatie-rapport geadviseerd²⁾ zaak om de nu volgende maatregelen zóó te treffen, dat men de industrie als het ware in een afwachtings-stelling plaatst. Dit beveiligt de nijverheid naar beide zijden, en laat toe om óf terug óf verder voorwaarts te gaan naar gelang de economische, sociale en politieke omstandigheden zich ontwikkelen. In elk geval zal er voor gezorgd moeten worden, dat de industrie ingrijpende maatregelen, waarvan het slagen geenszins vaststaat, zoo noodig snel en met zoo geringe mogelijke nadeelen voor de betrokkenen, ongedaan kan maken, zoodat elke onderneming haar vrijheid van handelen weer hernemen kan zonder commercieele en financieele kleerscheuren.

Beginselen.

Bij een regeling van de binnenlandsche markt zal men o.i. uit moeten gaan van de volgende beginselen:

1e. het voorkomen van een irrationeële productie en een irrationeële concurrentie en een afbrokkeling der prijzen;

2e. het voorkomen van een verstarring waardoor de industrie zich onvoldoende aanpast aan de verschuivingen in de consumptie. Niet alleen zou hierdoor de betreffende industrie tekort schieten in haar sociaal-economische taak, doch indirect zou door zulk een verstarring ook haar eigen positie op de exportmarkten verzwakt worden.

In verband met de veranderingen in de consumptie, de eischen der afnemers en de, ondanks de contingentieering, nog steeds scherpe buitenlandse concurrentie, zullen o.i. alle te ontwerpen maatregelen gebaseerd moeten zijn op een vlotte voorziening in de consumptie en een verdere aanpassing onzer industrie aan de gewijzigde omstandigheden. Vooral zal hierop scherp gelet moeten worden, waar het variabele producten, met name fancy-artikelen, betreft.

²⁾ Uniforme verkoopvoorwaarden op rationeelen grondslag voor de Nederlandsche Katoenindustrie (Bijlage E.S.-B. d.d. 13 December 1933) blz. 977.

Het vertragen van deze aanpassing zou niet alleen op den duur de export-positie ongunstig beïnvloeden, maar ook de industrie, wat haar binnenlandschen afzet betreft, in een zeer kwetsbare positie achterlaten, indien op den duur de contingentteeringen van textielgoederen zoodanig werden gewijzigd dat de importen in sommige rubrieken weer toenemen.

Het behoeft, als men eenige vergelijkende kostprijsberekeningen opzet, geen nader betoog, dat de lage arbeidskosten in landen als Polen, Tsjecho-Slowakije (om van Japan niet te spreken) het voortduren der contingentteeringen nog langen tijd noodzakelijk doen zijn. Dit ongeacht reeds de nog in vele landen in allerlei vorm verleende exportpremies, kapitaalvlucht-dumping, en geheel afgezien van het creëren van ruilposities. Dat de inheemsche katoenindustrie nog is blijven bestaan is in het algemeen gesproken alleen te danken aan de contingentteeringen en aan het deels herleven van den export naar Nederlandsch-Indië, waarbij de binnenlandsche contingentteeringen domineeren.

De meeste ondernemingen hebben ettelijke zware verliesjaren achter den rug en slechts een betrekkelijk zeer klein gedeelte zal over 1936 op loonnende basis gewerkt hebben. De waardevermindering van den gulden zal, om een eenigermate representatief beeld te geven, de kostprijs van een middelmatig arbeidsintensief massa-product in goud gemeten met 5 à 6 pCt. verminderd hebben. Deze vermindering kan misschien tegenover de kostprijzen der Europeesche concurrenten beteekenis hebben, de Japansche kostprijzen liggen voor de meeste artikelen minstens 15 à 20 pCt. lager dan de Nederlandsche. De basispositie blijft dus over het geheel genomen nog zeer ver van bevredigend³⁾ en het behouden der contingentteeringen is van het uiterste belang. Er zal dus alles vermeden moeten worden wat deze contingentteeringen in gevaar kan brengen.

De bestaande weefselcontingenteeringen ondervinden reeds veel tegenstand, zoowel van de zijde der afnemers als van buitenlandsche zijde. Zooals Mr. Van Spaendonck zeer terecht betoogde op de vergadering der Katoencommissie d.d. 17 Juni 1936, maakt wel haast ieder land, waarmede Nederland tot het sluiten van handelsovereenkomsten tracht te komen, aanspraak op den invoer van een liefst zoo groot mogelijk kwantum textielwaren. Niet alleen zijn weefsels een exportproduct of kunnen zij een exportproduct vormen in de meeste landen, doch bovendien zijn zij in het algemeen een zeer arbeidsintensief product. Het werkloosheidsvraagstuk blijft verder in bijna alle landen nog acuut en zoodoende blijft ook de aandrang uit het buitenland — juist om weefselinvoer — meestal zeer sterk.

Een aandrang van de zijde van de Nederlandsche manufacturenhandel tot verhooging der invoercontingenten vindt dus steeds steun in het buitenland. Daarmede heeft men, via ruilposities, den weg gevonden naar meerdere bondgenooten, nl. tot de Nederlandsche landbouwbelangen, de productenhandel, de lichamen, welke waken over de belangen der Nederlandsche kapitaalinvesteeringen in het buitenland enz. Op clearing-posities enz. behoeven wij hier natuurlijk niet verder in te gaan: de hoofdfiguur is duidelijk genoeg, en de ervaringen der laatste jaren omtrent het afwegen der inheemsche industriebelangen tegenover de landbouwbelangen enz. en de belangen der kapitaalinvesteeringen zullen iederen textielindustriëel genoeg zeggen.

Waar reeds nu de motieven van de tegenstanders van de contingentteering vooral deze zijn, dat de Nederlandsche textielindustrie niet aan de gewijzigde vraag kan voldoen en niet of niet snel genoeg⁴⁾ de

³⁾ Deze mededeeling omtrent de invloed van de devaluatie op de kostprijzen geschiedde in de commissievergadering van Nov. 1936 en werd ter completeering van het rapport als bovenstaande alinea ingelascht.

⁴⁾ Dit argument is meestal volkomen onjuist. Vaak toch wordt door den handel met het geven van bestellingen aan

nieuwe modeartikelen kan leveren, met natuurlijk het bekende slot-acckoord van elke hearing, nl. dat de contingentteering verstarrend werkt, is het zaak om deze tegenstanders geen nieuwe argumenten te leveren.

Afgezien dus van de op de industrie om sociaal-economische redenen rustende verplichting om met de gemeenschapsbelangen en inzonderheid met de belangen van den consument steeds zeer ernstig rekening te houden en afgezien van het gevaar, dat een verstarren voor den export zou beteekenen en afgezien van de op den duur economisch zeer kwetsbare posities op de binnenlandsche markt, moet dus alles vermeden worden wat een vlotte voorziening der binnenlandsche markt juist met deze nieuwe artikelen acuut in gevaar kan brengen.

De omzichtigheid, welke hier betracht moet worden, is des te grooter omdat vele ondernemingen zich in de laatste jaren zoowel technisch als bedrijfsorganisatorisch ingesteld hebben op deze nieuwe producten. Deze artikelen kunnen niet door het gros der industrie geleverd worden, waarbij zoowel aan technische limieten als aan kostprijz-limieten door belangrijke productie-deviaties gedacht moet worden.

Alleen eenvoudige en overzichtelijke regelingen kunnen slagen.

Indien wij nu overgaan tot de bespreking van den graad van gecompliceerdheid van regelingen, moeten wij ons in de eerste plaats baseeren op praktische ervaringen met onze eigen industrie. Wij beschikken hier over de ervaringen met de Garencentrale, een productie-kartel met zg. prijsbodem, de beide groote conditie-kartels, de Nederlandsche Textiel-Conventie (66 leden, omzet pl.m. f 44.000.000) en Nederlandsche Wollenstoffen-Conventie (50 leden, omzet pl.m. f 24.000.000) en eenige partieele productie- en prijsregelingen, grootendeels onder auspiciën van de N.T.C. De totale indruk van al deze regelingen is, dat ze goede resultaten opleveren, doch dat een vlot functionneeren van de organisatie en het intact houden ervan vooral in den beginne alleen met groote moeite verkregen wordt. Indien de medewerking van een deel der deelnemende ondernemingen grooter was geweest, zou alles veel vlotter geloopt hebben, doch wij hebben het feit onder oogen te zien, dat die medewerking er aanvankelijk niet was. Daarbij komt, dat bij een vrij belangrijk deel der ondernemingen de administratie te wenschen overlaat, bij enkelen zelfs veel, ook al komt daar nu allengs verbetering in. Velen verwachtten alles van het kartel, doch wilden zelf dan liefst niets doen, d.w.z. vooral niets wijzigen.

Enkele lezers zullen wellicht opmerken, dat de Garencentrale, het productie-kartel voor garens, toch vlot loopt. Dit, overigens uitstekend geleid, kartel telt echter slechts 14 ondernemingen, terwijl een productie-kartel voor weefsels — dat alleen nog maar

de Nederlandsche bedrijven zeer lang gewacht, zoodat de betreffende fabrikant onmogelijk aan den gevraagden leveringstermijn kan voldoen. Met deze weigering van een leveringstermijn, waarmee de betreffende handelaar zeker in het buitenland ook geen kans gehad zou hebben om de order onder te brengen, gaat men dan verzoeken om toewijzing van extra-consenten, omdat de Nederlandsche textielindustrie niet tijdig in de vraag naar bepaalde manufacturen kan voorzien!

Soms is het nog erger, en put men de toegewezen consenten uit voor artikelen, die ook hier te lande in groote hoeveelheden en in goede kwaliteiten gemaakt worden. Als deze consenten gebruikt zijn, gaat men probeeren om op korten termijn de Nederlandsche industrie een voor haar geheel nieuw artikel te laten creëren. Dit eischt groote kosten en moeite van het betreffende bedrijf, dat, hoewel de opdracht in verband met de tijdruimte hopeloos lijkt, toch zijn best doet om den afnemer te gerieven en het verwijt te ontzenuwen, dat de Nederlandsche industrie den handel niet wil volgen. Alles loopt dan natuurlijk slechts uit op een extra-consent voor den handelaar.

de katoenen weefsels en de bedrijfs-economisch verwante producten bestrijkt — reeds minstens 68 ondernemingen zou moeten omvatten.

Verder is de productie in de weverij en in de finishing-industrie technisch veel gecompliceerder dan in de spinnerij. De differentiatie van bedrijven en producten is veel groter, zoodat ook de afzetproblemen veelzijdiger, gecompliceerder en daarmee ook veel subtieler zijn. Een interventie in deze phases der productie grijpt dus uiteraard veel dieper in dan bij de spinnerij.

Als toetssteen bij het beoordeelen van verdere plannen komt daarom veel meer in aanmerking de Nederlandsche Textiel-Conventie. De ervaringen in de vorige alinea omschreven, berusten dan ook vnl. op hetgeen bij dit conditie-kartel (met enkele partieele productie-regelingen) in de practijk is gebleken. Een productie-regeling nu beteekent oneindig veel meer dan het rationaliseeren van verkoopsvoorwaarden. Dit geldt reeds in het algemeen, maar in het bijzonder is dit het geval bij beoordeeling van den stap van een N.T.C. en een NeWoCo naar productie-kartels. De groote differentiatie van bedrijven en producten toch gaat eerst bij productie-regelingen goed medespreken.

Wil daarom een regeling (en o.i. beteekent dit vnl. een productie-regeling) kunnen werken en wil zij kans op slagen hebben, dan zal zij o.i. zoo *eenvoudig* en *overzichtelijk* mogelijk moeten zijn.

Temeer klemt deze eisch, waar waarschijnlijk een belangrijk contingent der industrie afwijzend zal staan tegen een samenwerking welke verder gaat dan een conditie-kartel. Hoewel de nadeelen, welke in het algemeen verbonden zijn aan een verbindendverklaring niet gering zijn, vreezen wij toch dat zonder regeeringshulp (o.a. een zgn. verbindendverklaring) een voldoende ingrijpende samenwerking niet bereikt zal kunnen worden. Een productie-kartel (of een serie van partieele productie-overeenkomsten) in de weverij en finishing branche zal, rekening houdende met de zich relatief snel wijzigende consumptie en het voorkomen van verstarring, toch op zichzelf reeds moeilijk genoeg te leiden zijn. Eénzelfde kartel nu, waarin een niet onbelangrijke minderheid zou worden opgenomen tegen haar zin, welke minderheid waarschijnlijk zeker niet zal medewerken om de uitvoering te doen slagen, zal alleen te hanteeren zijn met een zeer *eenvoudige* regeling. Hoewel dus regelingen die met allerlei verschillende producten, verschillende omstandigheden, nieuwe outillage en oude aanspraken rekening houden, waarschijnlijk elk redelijk belang meer tot zijn recht zouden doen komen, zullen deze om praktische redenen moeten wijken voor eenvoudige en uniforme regelingen, zelfs al geven deze laatste op enkele punten ook aanleiding tot eenige onbillijkheden.

De ervaringen met de Nederlandsche Textiel-Conventie opgedaan en de aanvankelijk te wenschen overlatende medewerking van het administratief en commercieel personeel van sommige ondernemingen, maken de theoretisch toch al geringe kansen van slagen eener gecompliceerde regeling zeker niet grooter! Daarbij komt dat men slagen moet, daar de risico's bij een niet-slagen groot zijn. De ervaring bij samenwerking in andere landen opgedaan leert nl. dat niets zoo nadeelig is voor het begrip samenwerking als een mislukte opzet. Men heeft dan nl. niet alleen de betreffende ondernemingen belangrijke verliezen veroorzaakt⁵⁾, doch tevens het vertrouwen in samenwerking zwaar geschokt, zoodat men ook die ondernemingen, die principieel wél voor concentratie gevoelden de lust tot medewerking voor langeren tijd benomen heeft. Deze ervaringen meenen wij als een accentueerend argument te moeten be-

schouwen voor onze meening, dat alleen een proef met een niet-gecompliceerde regeling geriskeerd kan worden. Alleen deze zal o.i. eenige kans van slagen hebben. Ook met een regeling, die aan deze eischen voldoet zullen de moeilijkheden al groot genoeg zijn.

Beperking van doelstelling noodzakelijk.

De laatste overweging heeft ons ervan weerhouden om bij het opstellen van eenige projecten in hoofdtrekken verder te gaan dan productieregelingen, waaraan eventueel prijsregelingen of het creëren van z.g. prijsbodems verbonden kunnen worden. Een productie-regeling is vanzelfsprekend primair; prijsregelingen hebben, zooals in de practijk ook wel duidelijk gebleken is, in het algemeen gesproken alleen dan kans van slagen, indien zij gefundeerd zijn op productie-regelingen.

Het lijkt ons niet gewenscht om export-regelingen aan dit binnenlandsch project te verbinden. Deze negatieve conclusie vloeit geenszins voort uit de meening, dat deze export-regelingen niet uiterst nuttig zouden zijn: reeds in 1929⁶⁾ is de Nederlandsche industrie op de noodzakelijkheid van een collectieve bewerking van althans sommige exportmarkten geweest. Weliswaar zijn eenige goed werkende overeenkomsten tot stand gekomen, doch deze bestrijken nog een veel te kleine sector van den export. Een belangrijke uitbreiding zou, mede gezien wat b.v. in Japan in dit opzicht bereikt werd, ook hier zeer gunstige resultaten kunnen opleveren. Het zou zeker gewenscht zijn, dat men in deze richting wat deed. Gelukt het om deze uitbreiding van de samenwerking op exportgebied te verkrijgen, dan des te beter. Het wil ons echter voorkomen, dat de industrie met het aanvatten van deze beide problemen tegelijkertijd zooveel hooi op de vork zou nemen, dat zij er zich aan vertilt.

Om dezelfde redenen lijkt het ons ook niet raadzaam om richtloonen, c.q. minimum-loonen (hoezeer sociaal wenschelijk) aan deze eerste regelingen te koppelen.

Op meerdere gronden meenen wij ook, dat nu ont-raden moet worden een diep ingrijpen in het beleid der individueele ondernemingen zelf, hetgeen zou moeten geschieden indien wij alle irrationaliteiten in de productie (en de daaruit resulterende irrationaliteiten in de distributie!) zouden willen voorkomen. Wij doelen hier vooral op de mogelijkheid van een verbod voor een bepaalde onderneming om een (voor haar nieuw) artikel op te nemen, indien reeds door andere binnenlandsche fabrieken de geheele binnenlandsche behoefte aan dit product ruimschoots gedekt kan worden.

Voor een dergelijk verbod zou zoewel om zuiver economische als om sociaal-economische⁷⁾ redenen alles te zeggen zijn, indien de nieuwe fabrikant onder productie-deviatie werkt en de reeds als zoodanig werkzame producenten dit niet of althans in geringer mate doen. Wij vreezen evenwel dat bij een regeling op dit punt de gevaren voor verstarring groot zijn. In ieder geval zou, wil men een eenvoudige regeling behouden, de maatregel geen terugwerkende kracht moeten hebben.

Indien echter vastgehouden zal worden aan een eenvoudige, uniforme, regeling, dan is het zeer moeilijk om te discrimineeren tusschen het opnemen van nieuwe artikelen met productie-deviatie en het opnemen van nieuwe artikelen, waar dit uit een bedrijfs-economisch oogpunt niet onjuist is. Een voorbeeld van dit laatste is b.v. het weven van graslinnen door een weverij, die tot nu toe shirtings en cambrics exporteerde, en die b.v. door een meer benaderen der meest-economische bedrijfsgrootte voor

⁵⁾ Zie de ervaringen der Cotton Yarn Association in Engeland en de ervaringen in Nederland met het kartel der fabrikanten van gestikte dekens.

⁶⁾ J. Wisselink. The concentration in the English Cotton Industry. Rotterdam, Juli 1929.

⁷⁾ Wij denken hier vooral aan een economisch geheel ongemotiveerde werkverplaatsing.

deze producten een lagere kostprijs heeft dan bestaande producenten. Wil men van een vlotte voorziening in de consumptie verzekerd zijn (men denke aan den tegenstand tegen de contingentering) dan zal men tot elke prijs verstarring en terugwerkende maatregelen moeten voorkomen. Wil men niet in gecompliceerde maatregelen vervallen, dan zal men ook elke nu voor een bepaald artikel bestaanden leverancier maar gelegenheid moeten laten om in dit artikel te verkoopen.

Het eenig afdoende middel om aan genoemd euvel een eind te maken, is o.i. een centraal verkoop- en/of orderverdeelings-kantoor. Waarschijnlijk is dit, bij een groot en veelzijdig productie-apparaat, ook het eenige middel wat nog voldoende eenvoudig is om het vlot te kunnen hanteeren. Met zulk een centraal verkoop- of orderverdeelings-kantoor wordt echter een aanmerkelijk verdergaande schrede op het pad der concentratie gezet, waaraan o.i. tweërlei gevaar verbonden is. In de eerste plaats vragen wij ons af of een dergelijk diep ingrijpen in een groote en vooral in een gecompliceerde industrie, als de textielnijverheid, mogelijk is zonder belangrijke economische en sociaal-economische ongelukken te veroorzaken. Wij vestigen daarbij de aandacht op het meer en meer variabel wordend karakter van de Nederlandsche industrie. In de tweede plaats zou het, bij het mislukken van het experiment, veel moeilijker zijn om elke onderneming zonder commercieele kleerscheuren haar zelfstandigheid te hergeven, dan bij een simpel productie-kartel. (Het woord „simpel” is hier slechts in relatieven zin gebezigd!). Het creëren van een, bij een gedwongen terugtocht, zeer moeilijk te ontwarren economische knoop zou ook de verantwoordelijkheid van de Regeering bij een eventuele aanvraag tot verbindendverklaring veel grooter maken. Waar de textielindustrie, zooals reeds eerder betoogd, voor het tot stand brengen van een productie- en/of afzetregeling bijna zeker op regeeringssteun aangewezen zal zijn, moet men de Regeering niet afschrikken door de risico's en daarmee haar verantwoordelijkheid te verzwaren.

Zijn dus de maatregelen welke een diep ingrijpen in het intern beheer der afzonderlijke ondernemingen beteekenen, te ontraden, enige kleinere afzonderlijke regelingen van rationaliseerende strekking (b.v. een verbod om elkaars dessins na te maken of een kwaliteit te brengen binnen een zekere technische marge naast een reeds bestaande, of het accepteren van orders beneden een bepaald kwantum per binding, dessin of kleurstelling) waren wel tegelijkertijd doorvoerbaar. Een imitatie-verbod van origineele of gekochte dessins zou ook zeer goed gebracht kunnen worden bij de z.g. verderstreckende onderlinge overeenkomsten, die de N.T.C. reglementen kennen.

Eischen waaraan projecten moeten voldoen.

In het bovenstaande betoog hopen wij aangetoond te hebben dat de projecten, die in aanmerking zouden kunnen komen, om aan de Nederlandsche katoenindustrie te worden voorgelegd, moeten voldoen aan vier eischen, t.w.:

1e. Het brengen van een aanmerkelijke verbetering in de irrationeele onderlinge concurrentie op de binnenlandsche markt. Indien deze verbetering niet werkelijk belangrijk is, dan zou het met het oog op de moeite, de economische risico's en de kosten, welke een interventie op het gebied der weverij en de finishing-industrie beteekent, ontraden moeten worden om iets te ondernemen.

2e. Voorkomen van verstarring en rekening houden met den werkelijken momenteelen toestand. Het is o.i. zeer moeilijk en zeer riskant om voor het creëren van een basis ver terug te grijpen; men kan de klok niet terugzetten. Bovendien zal daardoor de tegenstand tegen een regeling uit de industrie sterk toenemen, terwijl men dan óók zeker de medewer-

king van den handel niet zal hebben. Dit laatste is zéér belangrijk, waar o.i. de N.T.C. voor een goed deel heeft kunnen slagen, omdat een groot gedeelte van den handel het belang van een rationalisatie inzag en er welwillend tegenover stond.

3e. Eenvoud, uniformiteit en overzichtelijkheid.

4e. Beperking der momenteele doelstelling tot productie-regelingen; secundair tot daarop gebaseerde prijsregelingen en/of het creëren van z.g. prijsbodems.

Eventueel ook een verbod van

a. het imiteeren van origineele of gekochte dessins,
b. het brengen van nieuwe kwaliteiten, wier technische specificatie te dicht bij die van reeds bestaande ligt, en

c. het accepteren van orders beneden een bepaald kwantum per binding, dessin en kleurstelling, dus per technische specificatie.

Drie plannen.

Algemeen beginsel: dichte regelingen.

De drie plannen die achtereenvolgens in grove trekken zullen worden geschetst, verschillen in draagwijdte en in efficiency, doch au fond niet in doelstelling en opzet.

Alvorens echter de hoofdkenmerken van deze projecten te vermelden, lijkt het ons wenschelijk om een conditio sine qua non voor alle plannen (A, B 1 en B 2) te stellen en wel de volgende:

Alle overeenkomsten worden zorgvuldig geregeld en streng gecontroleerd, terwijl behoorlijke sancties gesteld worden op overtredingen. De berekening en toewijzing van quota's, alsmede de contróle hierop in den ruimsten zin des woords, geschiedt door het volstrekt neutrale Centraal Bureau der Nederlandsche Textiel-Conventie, dat hiertoe de noodige uitbreiding ondergaat. De geheele regeling wordt gemaakt volgens de hoofdbeginselen, welke ook bij de organisatie der Ned. Textiel-Conventie hebben gegolden, nl.:

dat een regeling „dicht” is,
dat elke onderneming de zekerheid heeft, dat al de medeleiden op denzelfden voet behandeld worden,
dat elkeen gedwongen is zich strikt aan de gemaakte overeenkomst te houden,
dat volstreckte geheimhouding van verstrekte en verkregen gegevens gewaarborgd is,
dat appél bij een neutralen Raad van Toezicht en bovendien nog bij de algemeene vergadering der deelnemende ondernemingen mogelijk is.

* * *

Plan A.

Het eerste plan is een combinatie van de meer malen op vergaderingen der N.T.C. besproken productie- en prijsregelingen, echter nu vrijwel tegelijkertijd doorgevoerd voor alle stapel-artikelen. Er zijn reeds ettelijke van deze productieregelingen door bemiddeling der Nederlandsche Textiel-Conventie tot stand gebracht; de naleving ervan wordt gecontroleerd door het Centraal Bureau der N.T.C. en zij werken over het algemeen tot ieders voldoening. Bij enkele overeenkomsten zijn de quota's vastgesteld op basis van de 3 of 4 laatste jaren, waarbij men de meest recente jaren door middel van een coëfficiënt zwaarder laat wegen, doch deze overeenkomsten omvatten dan uitsluitend „binnenlandsche” ondernemingen, wier afzet steeds vrijwel gelijk op is gegaan. In andere gevallen nam men uitsluitend recente jaren.

Aan dit laatste principe zal bij een algeheele regeling, welke ook de fancies zou omvatten, zeker vastgehouden moeten worden, niet alleen omdat een regeling anders voor vele ondernemingen onaanvaardbaar is, doch vooral met het oog op de consumptie. Bij een regeling voor de stapelartikelen alleen geldt het laatste argument minder, doch wil men kans op een behoorlijke meerderheid hebben dan zal men zich ook hier moeten baseeren op den tegenwoordigen toestand

of met basisjaren althans niet verder teruggaan dan tot de beide laatste.⁸⁾

Verder zullen, ter voorkoming van verstarring de nu te projecteeren productie-regelingen niet met vaste doch met z.g. *meeloopende quota's* moeten werken. Dergelijke regelingen werken, in grove trekken bezien, als volgt. Om te beginnen worden b.v. als basis genomen de jaren 1934 en 1935. In het volgende jaar valt voor de berekening der quota het boekjaar 1934 weg en wordt 1936⁹⁾ medegerekend, aldus komende tot een basis 1935—1936. Verder werken de productie-regelingen met een kas waarin per boven-quota-eenheid gestort wordt door de deelnemers, die hun quota overschrijden en waaruit degenen die onder hun quota blijven een vergoeding ontvangen evenredig aan hun terugblijven. De vergoedingen in en uit de kas houden in het algemeen verband met de fractie indirecte kosten (constante kosten) in den kostprijs van het betreffende product of althans met de indirecte kosten, die bij het geraamde te bereiken prijspeil goedge maakt worden.

De vergoeding, welk betaald moet worden bij overschrijding is progressief. Voor de eerste 5 pCt. boven de quota-hoeveelheid betaalt men een vergoeding, die deze overschrijding nog juist niet verliesgevend maakt, voor de volgende 5 pCt. een zoodanige vergoeding, dat deze meerdere productie bepaald een merkbaar verlies oplevert, om boven de 10 pCt. vrijwel prohibitief en boven 15 pCt. uitgesproken prohibitief te worden.

Bij het grootè surplus aan productie-capaciteit in Nederland en den drang naar orders, is het in de praktijk al wel reeds gebleken, dat deze partieele productie-regelingen wel eens leiden tot een scherpe concurrentie in de andere (vrije) producten, waarin de bij de quota-regeling betrokken ondernemingen elkaar ontmoeten. Vooral als deze „vrije” artikelen óók stapel-artikelen zijn komt daarop meer druk. Niet-loopende weefgetouwen schijnen vaak een hypnotischen invloed uit te oefenen, waardoor men vergeet dat men op het betreffende lage prijspeil een zeer onvoordeelige transactie doet.

Verder zijn, zoo prijsregelingen aan de quota-stelsels gekoppeld zijn, de overige artikelen vaak een bron van teleurstelling wat de totale resultaten van de prijsregeling voor het eene product van de betreffende onderneming betreft. Door lage prijzen te noteeren voor „vrije” artikelen, vooral als ze met het artikel met den gefixeerden prijs in één blokorder genoteerd worden, ontduikt men de prijsvereenkomst, zoo al niet naar de letter dan toch zeker naar den geest. Ook waar clausules in den geest van artikel 29 Kartel Reglement N.T.C.¹⁰⁾ een dergelijke handelwijze verhinderen, zijn overtredingen vaak nog moeilijk aan te toonen, vooral als men werkt met de begrippen „opruijing” en „beschadigd goed”.

Indien men in deze richting verder wil werken, kan men voortbouwen op hetgeen door de N.T.C. met haar enkele partieele regelingen reeds is verricht. Bij het entameeren van de partieele regelingen hebben wij ons ook zeer wel de nadeelen gerealiseerd, die hieruit kunnen voortvloeien, nl. de verschuiving

⁸⁾ Hoewel de primaire reden van een quota-stelsel op basis van de omzetten der laatste jaren is het onder alle omstandigheden waarborgen van een vlotte voorziening in de consumptie, is dit stelsel o.i. ook uit een oogpunt van billijkheid het beste. Het is althans het stelsel dat de meeste onbillijkheden en misleidingen bij het vaststellen van quota's voorkomt. Zie ook de desbetreffende opmerkingen in het Aanhangsel, blz. 12.

⁹⁾ Zie toelichting omtrent „quota-jacht” bij plan B. blz. 686.

¹⁰⁾ De eerste alinea van dit artikel luidt: „Het is verboden, om goederen te verkoopen op zoodanige wijze en tot zoodanige prijzen, dat hierdoor kennelijk verleend wordt een tegemoetkoming in den prijs of in de verkoopsvoorwaarden van een reeds eerder door den betrokken afnemer bestelde partij goederen. Eveneens is verboden den afnemer leveringen om niet te doen.

van den strijd naar andere terreinen. Daartegenover stonden echter de volgende overwegingen. Meestal zijn de rechtstreeksche voordeelen groot, en de industrie had deze uitermate noodig. Verder moet elke samenwerking, wil zij slagen, langzaam groeien. Na het bereikte met de verkoopvoorwaarden moest den leiders der ondernemingen en hun staf aangetoond worden, dat ook productie- en prijsregelingen, mits goed opgezet, konden slagen. Als zoodanig hebben die (over het geheel goed loopende) partieele overeenkomsten groote waarde. Tegenover deze voordeelen kunnen gerust enkele nadeelen staan, temeer waar deze nadeelen bij een gering aantal overeenkomsten nog niet zwaar wegen. Wil men echter verder gaan, dan komt men tot een complex van wellicht 10 à 15 afzonderlijke overeenkomsten, misschien nog wel meer. Als men ook maar een eenigszins belangrijk deel van den afzet beoogt te bestrijken, dan zouden naast de reeds bestaande zeker nog 7 à 8 dergelijke overeenkomsten noodig zijn, nl. voor de stapel-artikelen, graslinnens, flanel, voeringstoffen, dekens, schortenbont, badhanddoeken, shirting en tijken.

Laten wij dit systeem (dus een complex van partieele productie-regelingen), waarvan de voornaamste consequenties later besproken zullen worden, noemen Plan A.

De hoofdkenmerken van dit Plan A zijn dus:

1. Voor elke der 8 à 10 groote stapel-artikelen en nog eenige andere wordt vastgesteld een z.g. meeloopende quota, met als aanvangsbasis de jaren 1934 en 1935: Afleveringen aan eigen bedrijven (b.v. eigen confectiefabrieken) gelden als leveringen aan derden.

2. Deze quota-regelingen worden uitgedrukt in lengte-meters. (Zoo noodig past men hierbij een breedte-herleiding toe of drukt men de quota uit in vierkante meters).

3. Voor een rationeele en billijke regeling is een enkele vastlegging der quota's in lengtematen voor verreweg de meest artikelen onvoldoende. Er zullen enkele, relatief technisch weinig gedifferentieerde, producten zijn, waarbij men met een simpele vaststelling van quota's in lengte-meters kan volstaan. In zeer veel artikelen echter zullen, indien alleen kwantums worden vastgelegd, zeer onbevredigende toestanden optreden, voortvloeiende uit een *algemeen opdringen naar de betere kwaliteiten*. Immers ieder lid zal met zijn meter-quota ook een zoo hoog mogelijke omzet in geld trachten te halen. In de eerste plaats nu zal dus een onderneming welke in een bepaald artikel zich tot dusverre gespecialiseerd had op de betere genres, bij een dergelijke simpele regeling er slecht afkomen en o.i. hoogst onbillijk behandeld zijn. Erger nog is dat de rationaliteit der productie van de industrie-als-geheel er onder zou lijden. Na de ervaringen tot nu opgedaan, waarbij in enkele ondernemingen elk begrip van rationaliteit zoek bleek, behoeft men zich niet de illusie te maken dat elke deelnemer bij zijn eigen artikelen (dus onder normale omstandigheden, de artikelen waarvoor zijn bedrijf het meest geschikt is) blijft. Men zal daartoe zoo noodig onder productie-deviatie gaan werken, en het zal niet uitgesloten zijn, dat de producent, die tot nu toe de goedkoopere genres van het quota-artikel vervaardigde, zich technisch gaat inrichten voor de betere. Een dergelijke gang van zaken zou het euvel van de surplus-productie-capaciteit in onze industrie wederom vergrooten.

Om dit te voorkomen zal men dus bij iedere quota-regeling tevens een der beide volgende maatregelen moeten nemen.

a. Het maken van onder-rubrieken van elk artikel, met een vaststelling der quota in iedere rubriek voor elke deelnemende onderneming en/of het vaststellen van standaard-kwaliteiten. Men kan dan quota's in nauw-verbante rubrieken tot zekere hoogte verwisselbaar maken, zulks vanzelfsprekend met een verrekenings-coëfficiënt.

b. Men neemt als basis van ieders quota in een bepaald artikel niet alleen de hoeveelheid, die de onderneming in 1934—1935 aflevert, doch ook de waarde van dien omzet in geld. De gemiddelde waarde per lengte-meter van het door elke deelnemende onderneming in dit artikel gedurende de basisjaren geleverd, wordt vastgelegd.

Voorbeeld van een (quantum + waarde)-quota.

Een voorbeeld kan wellicht den maatregel verduidelijken. De quota van een bepaalde fabriek is b.v. 2 pCt. van den geraamden totalen omzet van 5.000.000 meter en de gemiddelde waarde is f 0.22 per m. Er kan wat waarde-stijging betreft, o.i. een kleine marge gelaten worden in verband met de algemeene tendenz naar betere weefsels en om afwijkingen in grondstof-intensiteit¹¹⁾ te compenseren, van zegge 5 pCt.: deze marge brengt dus de limiet van gemiddelden prijs op pl.m. f 0.23. Komt nu echter, doordat de betreffende fabriek zich merkbaar gaat toeleggen op duurere producten dan zij voorheen vervaardigde, haar gemiddelden prijs op f 0.34, dan zou zij haar quantum moeten terugbrengen op $100.000 \times \frac{23}{34} = 67.000$ meters.

Men kan voor deze quota-terugbrenging een zoodanige coëfficiënt nemen, dat ze wat minder sterk werkt en in het bovengenoemde geval b.v. op 72.000 meter zou komen. Ook kan men de „klim-marge” (nu 5 pCt.) ruimer stellen. Dit zijn echter slechts details. Er moet echter wel degelijk bij vrijwel alle overeenkomsten strikt aan het beginsel van de dubbele basis (hoeveelheid en waarde) vastgehouden worden. Doet men dit niet dan kan men met vrij groote zekerheid een zeer irrationeele wedloop naar de betere producten voorspellen. En deze wedloop zal, gezien de ervaringen in de practijk, onvermijdelijk weer leiden tot productie-deviatie en waarschijnlijk ook nog weer tot nieuwe investeringen in machine-types, waarvan de nu reeds hier te lande aanwezige totale productie-capaciteit meer dan voldoende is voor de voorziening in de consumptie. Er is geen enkele reden waarom dit drama anders zou zijn dan het vorige.

4. Er wordt een centrale kas gevormd voor elke productie-overeenkomst. Voor overschrijding van de quota wordt per meter een vergoeding gestort in de kas. Deze vergoeding is voor de eerste 5 pCt. overschrijding ongeveer gelijk aan de indirecte kosten per meter van het betreffende product. Voor de volgende 5 pCt. bedraagt ze b.v. het dubbele, om bij 10 pCt. zoo hoog te worden, dat ze vrijwel prohibitief en bij 15 pCt. absoluut prohibitief werkt. (Let s.v.p. bij het beoordeelen van deze schaal tevens op punt 5.)

Bij het niet bereiken van de quota wordt voor de eerste 10 pCt. onder-productie geen vergoeding uitgekeerd. Daarna wordt voor elken meter een bedrag vergoed ongeveer gelijk aan de indirecte kosten. (Dat wil dus zeggen een bedrag gelijk aan hetgeen in de kas gestort wordt bij een overschrijding, welke 5 pCt. niet te boven gaat). Om misbruik van de productie-regeling te voorkomen wordt bepaald, dat elke onderneming, die niet minstens 40 pCt. van haar quota haalt geen aanspraak op vergoeding kan maken, tenzij zij een zoodanige hoeveelheid van haar quota afgestaan of verkocht heeft aan andere deelnemers, dat zij ook bij volledig gebruik van het restant beneden 40 pCt. blijft.

5. Overdracht en/of ruiling van quota's, al dan niet tegen betaling, is toegestaan mits zij geschiedt

¹¹⁾ De grondstoffractie zal voor de hier te lande geproduceerde weefsels, enkele uitzonderingen daargelaten, praktisch variëren van 30—75 pCt.

Verreweg de meeste weefsels zullen vallen binnen de grenzen van 40 pCt. en 65 pCt. en de afstand tusschen de grondstoffracties der ondernemingen over hun geheele productie zal, met het oog op de toenemende disspecialisatie nog wel geringer zijn.

onder goedkeuring van het Centraal Bureau der N.T.C. Hiervoor worden nadere regelen gesteld. Zoodanige ruiling van quota's dat een rationeeler productie (o.a. door meerdere specialisatie) verkregen wordt, zal door het C.B. zooveel mogelijk bevorderd worden.

6. Een 15 pCt. van de totale quota wordt onverdeeld in handen gehouden van het Centraal Bureau, teneinde verschuivingen in de consumptie onmiddellijk op te kunnen vangen. Een onderneming wier quatum vol is kan zich tot het Centraal Bureau wenden om meer. De Directeur C.B. kan deze quota verstreken eerstens in overleg met een onderneming, die haar aandeel niet geheel gebruikt, en als deze onderhandeling niet vlot verloopt, uit de onverdeelde reserve.

Bezwaren tegen Plan A.

Het hoofdbezwaar tegen de bovenomschreven partieele regeling, nl. men dan den strijd slechts verplaatst naar de fancies, is reeds vermeld. Dat het werken met een reeks van productie- en prijsregelingen óók in de fancies zoowel om commercieele als om kartel-technische redenen vrijwel ondoenlijk is, zal iedere insider begrijpen. Voor deze fancies worden nu grootendeels nog vrij goede prijzen gemaakt. Terwijl het nu twijfelachtig is of in de quota-stapel-artikelen de prijzen veel verhoogd kunnen worden, is het zeker dat bij een verplaatsing van den strijd, in vrijwel alle fancy-artikelen de prijzen grondig bedorven zullen worden. In de eerste plaats ontnemt men aldus de industrie een belangrijke financieele peiler. Doch ook zal men den groothandel en den detailhandel hun interesse in Nederlandsche fancies grootendeels ontnemen. De handel, die zich nog steeds gesteld ziet voor het probleem der wanverhouding tusschen totale onkosten en omzet, heeft alle belang bij hogere en niet bij lagere prijzen van fancies. Afgezien hiervan zou een prijsoorlog der fabrieken in deze artikelen (met vaak een schoksgewijze prijsafbraak op zeer ongelegen momenten) den handel groote verliezen berokkenen.

Daarnaast kleeft aan elke partieele productie- en prijsregeling (vooral van stapel-artikelen) het bezwaar, dat vroegere producenten dit artikel weer op kunnen nemen, en dit, gezien den drang naar bedrijfsbezetting, ook zeker zullen doen indien de prijzen maar iets stijgen. Zij zullen dit zelfs al doen als deze prijzen niet verder inzakken of minder inzakken dan bij de artikelen zonder productie-regeling. Men zou deze wederom in de markt komende vroegere producenten desnoods nog weer in een quota-regeling op kunnen nemen, maar derden, die vroeger dit artikel niet vervaardigden, zullen het óók gaan produceeren. Productie-deviatie is nl. vaak een vraagstuk niet van meerdere winst, doch van minder verlies!

Wil men hieraan paal en perk stellen, dan zou men elke overeenkomst niet alleen bindend moeten laten verklaren, doch ook de Regeering om maatregelen moeten verzoeken, welke dit weder-opnemen en nieuw-opnemen van quota-artikelen door derden beletten. Afgezien nog van het feit of de Regeering tot maatregelen van laatstgenoemde strekking zou wenschen over te gaan, lijkt het ons haast ondoenlijk voor de Regeering om 12 of meer afzonderlijke overeenkomsten in één bedrijfstak bindend te verklaren. Deze toch moeten elk apart gezien worden. En welk een lange weg om in 12 of meer overeenkomsten wijzigingen (en die zullen in de practijk zeker noodig blijken!) aangebracht te krijgen. Noch voor de industrie noch voor de Regeering lijkt deze procedure raadzaam, temeer daar men er hiermede nóg niet is. Buitenstaande ondernemingen kunnen nl. door in consumptie-verwante artikelen zeer lage prijzen te noteeren in meerdere of mindere mate consumptie-verschuivingen veroorzaken.

Bovendien zijn er, naast deze algemeene bezwaren,

twee moeilijkheden van technischen en administratieve aard.

In de eerste plaats: waar ligt de technische en commercieele grens voor elk artikel? Waar eindigt b.v. een zware flanel en begint een lichte molton? Waar eindigt een zeker type shirting en begint een graslinnen? Waar eindigt voering en beginnen sommige pyama-stoffen?

In de tweede plaats: hoe moet een onderneming, die te maken heeft met wellicht 6, misschien wel met 12 afzonderlijke quota-regelingen dit alles uit elkaar houden? Waar de administratie goed is, zal dit nog mogelijk zijn; waar ze te wenschen overlaat (en de N.T.C. heeft duidelijk aan het licht gebracht dat dit bij vele ondernemingen het geval is) zullen de vele en onderling verschillende regelingen tot vergissingen aanleiding geven.

Erger nog lijken ons de moeilijkheden bij den verkoop en vooral bij het opstellen der bedrijfs-interne productieprogramma's. Ten eerste toch zijn verschillende artikelen deels complementaire producten, waarvan de kostprijs dus sterk stijgt als men ze niet tegelijk in bewerking neemt. Ten tweede zullen de productie-regelingen voor de diverse artikelen onderling nog verschillen, zoo al niet in de basisjaren, dan in het aantal klassen, technische marges, opzet enz. Het wil ons n.l. voorkomen, dat het zeer lang zal duren voor zegge tien diverse groepen het over 10 artikelen eens zijn, temeer indien vele malen rekening zal moeten worden gehouden met een recente uitbreiding der productie-capaciteiten in een paar bedrijven, welke uitbreiding meerdere artikelen min of meer raakt. En als de deelnemers het er eindelijk over eens zijn zullen waarschijnlijk alle 10 regelingen er verschillend uitzien.

Tenslotte moet gewezen worden op het gevaar dat het minutieus vastleggen van b.v. 12 artikelen verstarrend moet werken; dat ze het snel volgen zelfs van een veranderde vraag *binnen* een artikel belemmert, spreekt vanzelf.

Ook rijst de vraag hoe ondervangt men, vooral bij de finishing bedrijven ontduiking der productie-regeling door het gaan werken in loon? ¹²⁾

Resumé der bezwaren tegen Plan A.

De bezwaren die een complex van partieele regelingen (Plan A) aankleven zijn dus kort geresumeerd de volgende:

1. Zij zijn niet afdoende voor bereiking van het gestelde doel.

2. Zij zullen den strijd slechts verplaatsen naar dat deel der productie, waar tot nu toe de minst slechte prijzen gemaakt worden en dat deel (vnl. de fancies) grootendeels grondig bederven.

3. De handel en met name de groothandel zal hiervan ook nadeel ondervinden en dientengevolge niet de noodige medewerking verlenen, welke medewerking bij een werkelijke goede regeling zeker uit welbegrepen eigenbelang verleend zal worden. De medewerking van den handel is niet alleen zeer gewenscht voor een vlot loopende productie en distributie, doch ook met het oog op eventueele verbindendverklaring. Men moet en voor de Afdeeling Nijverheid en voor den Economischen Raad beslist de rationaliteit van de getroffen regeling kunnen aantoonen.

4. Men kan, zelfs al wilde men bovenstaande nadeelen aanvaarden, de overeenkomsten niet „dicht” krijgen, waar elke buitenstaande fabriek het artikel (zoo noodig met productie-deviatie) kan opnemen.

5. Zoo al de mogelijkheid onder 4 genoemd b.v. met steun van de Regeering, afgesneden zou kunnen worden, dan nog kunnen derden, door lage prijzen te notceeren in consumptie-ervante artikelen, een consumptie-verschuiving veroorzaken welke het z.g. quota-artikel veel van zijn beteekenis doet verliezen:

¹²⁾ Op deze zeer moeilijke vraag komen wij bij Plan B 1 nader terug (zie pag. 688).

6. Vaak is de grens van een artikel technisch vrijwel niet te trekken.

7. Ontduiking door het gaan werken in loon is bij een reeks partieele regelingen voor eenerzijds uiteenloopende en anderzijds vaak moeilijk technisch te begrenzen producten, haast niet te voorkomen.

8. Bedrijfsintern is het veel moeilijker om te werken met 4 tot 10 productieregelingen dan met één algemeene quota-regeling, die binnen deze grenzen elke onderneming intern vrij laat. Vooral voor gecompliceerde bedrijven en bedrijven met eigen spinnerijen zal *bedrijfs-interne vrijheid* zwaar wegen.

9. De contrôle zal bij een groot complex van onderling verschillende regelingen zeer moeilijk zoo niet onuitvoerbaar worden, temeer waar een deel der industrie zeker niet mee zal werken om deze regelingen te doen slagen.

10. Regeerings-steun, o.a. in den vorm van een eventueele verbindend verklaring, zal o.i. veel eerder te krijgen zijn voor één groote, doch eenvoudige en overzichtelijke productie-regeling, dan voor 10 of meer onderling verschillende regelingen, waarvan ettelijke vrij gecompliceerd zullen moeten zijn.

11. Het is (zie de motiveering der noodzakelijkheid op blz. 688) vrijwel onmogelijk om de z.g. „veredeling” binnen deze productie-regelingen te brengen.

Plan B 1.

Deze bezwaren doen ons eigenlijk als eenige praktische mogelijkheid zien, één algemeene productie-regeling, hier aangeduid als Plan B 1.

Deze zou, rekening houdende met de overwegingen in den aanvang van dit rapport, gebaseerd moeten zijn op de volgende hoofdbeginselen.

1e. De geheele regeling wordt in handen gelegd van het alleszins neutrale Centraal Bureau der Nederlandsche Textiel-Conventie, dat daartoe de noodige uitbreiding ondergaat.

2e. Elke onderneming krijgt een quotum gebaseerd op het totale aantal voor de binnenlandsche markt afgeleverde lengte-meters (zoo noodig met breedteherleiding) en op den binnenlandschen omzet in geld in de jaren 1934 en 1935. Het jaar 1936 moet niet meetellen (en dit moet den ondernemingen spoedig medegedeeld worden) teneinde „quota-jacht” met resulterende prijs-afbraak te voorkomen, en voor zoover deze na de vergadering van 17 Juni reeds geschied is, althans niet te beloonen.

Voor recente uitbreidingen, welke in 1934 en 1935 nog niet of slechts ten deele gewerkt hebben, worden (doch slechts na een nauwkeurig onderzoek) eenige extra quota gegeven, volgens nader te stellen regelen.

Eveneens kunnen enkele artikelen, welke maar door een of enkele ondernemingen gemaakt worden en eigenlijk buiten het kader der industrie vallen, buiten de quota-regeling gelaten worden. Men moet echter, gezien de ervaringen bij de N.T.C. opgedaan, met dergelijke vrijstellingen zeer voorzichtig te werk gaan, en zooveel mogelijk *alles* binnen de productie-regeling houden. De technische uitvoering van zulk een buiten de regeling brengen en de waarborgen tegen ontduikingen worden geregeld op dezelfde basis als nu geschiedt in de N.T.C.

3. „Verkoop-binnenland”, „Aflevering-binnenland” en „Binnenlandsche omzet” worden opgevat volgens de nu geldende reglementen en andere normen der N.T.C. ¹³⁾

¹³⁾ Noot bij artikel 22 Kartel Reglement der N.T.C.:

Deze definitie omvat dus alle verkopen aan winkeliers, grossiers, confectie-fabrieken, aankoopcombinaties, z.g. merchant-finishers, enz. als ook het z.g. technisch doek, en aanbestedingen, voor zoover voor deze laatste in reglementen, besluiten der algemeene vergadering en/of volgens aanwijzingen en/of instructies van het Centraal Bureau geen uitzonderingen gemaakt worden. Verkopen aan exporthuizen b.v. te Rotterdam of Amsterdam (geen ver-

4. Teneinde verstarringen te voorkomen wordt gewerkt met z.g. meeloopende quota's. Voor de berekening der quota voor een volgend jaar komt dus 1934 te vervallen en wordt het laatste jaar meegeteld. Het jaar 1936 wordt echter niet in aanmerking genomen, teneinde zooals reeds gezegd, een algemeene jacht op toekomstige quota en de daarmee verbonden prijsafbraak te voorkomen.

5. Om een vlotte voorziening in de consumptie te verzekeren, verstarring te voorkomen en met name om onvoorziene verschuivingen in de consumptie onmiddellijk op te kunnen vangen, wordt 10 à 15 pCt. der totale quota onverdeeld gereserveerd.

6. Ten einde een economisch niet gefundeerd algemeen opdringen naar de betere artikelen te voorkomen met alle funeste gevolgen voor de rationaliteit der productie¹⁴⁾ wordt voor elke onderneming naast de quota in meters ook de gemiddelde waarde per m vastgelegd, berekend volgens de formule:

$$\frac{\text{omzet in geld over 1934} + 1935}{\text{omzet in meters over 1934} + 1935}$$

Zoo de betreffende onderneming bij haar tot dusverre gemaakte artikelen blijft, en dus blijft specialiseeren (althans de allengs in de Nederlandsche industrie ingetreden dis-specialisatie niet verergerd) zal haar verhouding, $\frac{\text{geld omzet}}{\text{omzet in meters}}$ niet veel afwijken

van de basis-verhouding, behoudens algemeene prijsstijgingen of prijsdalingen. Hierbinnen liggen zoowel conjunctuur- als structuurwijzigingen. Deze algemeene prijsstijging of -daling vindt men echter terug in veranderingen in den gemiddelden meter-prijs der *geheele* industrie en men kan dus in veranderingen van de gemiddelde waarde per m van een bepaalde onderneming een overeenkomstige compensatie aanbrengen met een (index)coëfficiënt.

Gaat nu een onderneming relatief „klimmen” en stijgt dus haar gemiddelde meterprijs méér dan voortvloeit uit een algemeene prijsstijging of een algemeene overgang naar duurdere artikelen voor de geheele industrie, dan wordt haar aantal quota-meters volgens een bepaalde coëfficiënt verminderd.

Deze coëfficiënt, welke natuurlijk voor elke onderneming afzonderlijk berekend moet worden, is als volgt samengesteld:

$$\frac{\text{haar oorspronkelijke gemiddelde waarde} + \text{het alg. stijgingpercentage (c.q. — alg. dalingspercentage)}}{\text{tegenwoordige gemiddelde waarde voor de betreffende onderneming}}$$

Dit komt, zooals een voorbeeld hieronder ook duidelijk zal maken, er dus op neer, dat de omzet in geld eener onderneming niet of weinig relatief kan stijgen t.o.v. haar meters, zonder dat zij moet bijbetalen in de centrale kas.

Bij deze regeling verdient het aanbeveling om een speling van 5 pCt. te laten, zoodat de waarde van den omzet eener onderneming relatief 5 pCt. kan stijgen voor er gecompenseerd wordt. Om ettelijke

dere verhandeling of verbruik (binnen Nederland) vallen buiten deze bepaling; daarentegen valt er wel onder een verkoop van goederen b.v. aan een grossier te Keulen, die de weefsels te Arnhem laat leveren, teneinde het doek in Nederland (b.v. in een eigen confectiefabriek) te verwerken en/of wederom aan winkeliers te verhandelen.

Niet hieronder zal vallen doek dat naar het buitenland verkocht of naar het buitenland geleverd wordt om daar een of meerdere finishing bewerkingen te ondergaan en dat daarna door de(n) buitenlandsche(n) afnemer(s) weer naar Nederland verkocht wordt. Zoo een lid der Conventie deze uitzonderingsbepaling gebruikt heeft om andere conventie-bepalingen te ontduiken of te omgaan, kan reeds bij eerste overtreding de voor deze overtreding als maximum gestelde boete worden opgelegd.

¹⁴⁾ Zie toelichting pag. 685.

redenen¹⁵⁾ moet er eenige ruimte zijn, doch voornamelijk is deze marge gewenscht, omdat voor verschillende artikelen de fractie grondstof-kosten in den kostprijs nogal uiteenloopt. De eene onderneming heeft dan ook soms over haar geheele productie een grootere fractie grondstof-kosten dan een tweede. Bij de stijging der grondstof-kosten (conjunctuur-invloeden) zou dus een gemiddelde meterprijs van dit grondstof-intensievere bedrijf meer stijgen dan van het tweede. Een marge van 5 pCt. vangt echter de meeste gevolgen van de verschillen in grondstof-fracties wel op¹⁶⁾, terwijl het anderzijds geen aanbeveling verdient de marge grooter te maken dan noodig is, aangezien anders iedere fabriek deze marge alvast beschouwt als extra „klimruimte”.

Voorbeeld: Totale omzet in meters der geheele industrie 150.000.000.

Totale omzet in geld f 45.000.000. Gemiddelde waarde per meter 30 cent.

Over het eerste werkjaar treedt bij gelijkblijvend quantum een prijsstijging op van 10 pCt., b.v. voor 8 pCt. veroorzaakt door algemeene prijsstijging van weefsels (conjunctuur-invloed) en voor 2 pCt. door algemeenen overgang naar duurdere weefsels (structuur-invloeden). De gemiddelde waarde voor de geheele industrie wordt dan 33 cents per m. Een der deelnemers had over de basisjaren een quantum van 500.000 m en een geld-omzet van f 200.000. Zijn gemiddelde waarde per meter beliep dus f 0.40. De marge van 5 pCt. geeft hem 2 cent speling, zoodat hij tot f 0.42 mag gaan. Stijgt nu in het eerste werkjaar zijn gemiddelde meter-waarde tot f 0.42 + 10 pCt. = f 0.462, dan is hij bij zijn artikelen gebleven. Stijgt echter zijn meter-prijs tot b.v. f 0.50, dan is dit 3.8 cent teveel. Zijn meter-quota zou dan teruggebracht

worden tot $\frac{46.2}{50} \times 500.000 = 462.000$ m.

Heeft hij tóch 500.000 meters gemaakt, dan betaalt hij over 38.000 meter een vergoeding in de centrale kas.

7. Er wordt een centrale kas opgericht, welke onder het beheer wordt gesteld van het Centraal Bureau der Nederlandsche Textiel-Conventie.

8. Voor overschrijding der quota wordt door de betreffende onderneming een vergoeding gestort in de centrale kas, waarvan de grootte afhankelijk is van 2 factoren, nl.

- de gemiddelde waarde per meter,
- de mate van overschrijding der quota.

Wat dit laatste betreft, zou o.i. het beginsel van een sterke progressie moeten gelden. Tot 5 pCt. zou betaald moeten worden een bedrag dat de meer-productie per meter aan indirecte kosten goed maakt of goed moet maken. Van 5—10 pCt. het dubbele om vanaf 10 pCt. vrijwel prohibitief en vanaf 15 pCt. geheel prohibitief te worden.

Elke onderneming dient maandelijks een gespecificeerde staat van afleveringen in (meters en geld-bedrag) zoo noodig vergezeld van copieën der facturen. Het C.B. bepaalt aan de hand van deze opgaven per drie maanden de totale omzet der industrie en ieders quotum in meters. Elke 3 maanden ontvangen de aangesloten ondernemingen een opgave van het Centraal Bureau omtrent hun eigen effectieven omzet, ten opzichte van het cijfer overeenkomende met hun quota voor 3 maanden. Hoewel de eindaf-

¹⁵⁾ O.a. om psychologisch een initiatief tot prijsverbetering niet in den weg te staan, ook al zijn meestal de prijzen van de verschillende ondernemingen voor dezelfde artikelen wel ongeveer gelijk.

¹⁶⁾ De grondstoffractie zal voor de hier te lande geproduceerde weefsels, enkele uitzonderingen daargelaten, praktisch variëren van 30—75 pCt.

Verreweg de meeste weefsels zullen vallen binnen de grenzen van 40 pCt. en 65 pCt. en de afstand tusschen de grondstoffracties der ondernemingen over hun geheele productie zal, met het oog op de toenemende dispecialisatie nog wel geringer zijn.

rekening pas aan het einde van elk kartel-jaar plaats vindt, geven deze tusschentijdsche opgaven iedere deelnemer een nuttige aanwijzing of hij „plus” of „minus” is en of hij zijn verkoopen wat moet remmen of wat kan vergrooten. Tevens bevorderen deze tusschentijdsche opgaven het tijdig verkoopen of bijkopen van quota.

9. Quota kunnen nl. mits onder goedkeuring van het Centraal Bureau, door de eene onderneming, aan een of meer anderen overgedragen worden of met andere leden geruild worden, al dan niet tegen vergoeding. Hiervoor worden nadere regelen gesteld. Ruiling, overdracht en/of verkoop van quota, een rationeelere productie en/of distributie tengevolge hebbende, zal door het C.B. bevorderd worden¹⁷⁾.

10. Overgedragen quota worden berekend naar aantal meters en gemiddelde waarde. Het gebruik dat van deze quota gemaakt wordt en een overschrijding hiervan is onderworpen aan dezelfde regelen als gesteld onder 6.

Voorbeeld: De onderneming bedoeld in het voorbeeld ad 6 koopt bij van een andere onderneming (wier gemiddelde meter-waarde f 0.20 is) 50.000 quota-meter. Zij kan hiervoor nu in haar eigen bedrijf slechts 25.000 m ad f 0.40 maken.

Voor men, omgekeerd redeneerend, hier een element van verstarring meent te constateeren, waardoor de industrie een algemeene verschuiving naar goedkoper doek, gepaard gaand met een hooger verbruiksquantum, niet kan volgen, herinnere men zich dat de quota zgn. *drijvende* quota zijn (dus een percentage van het werkelijke verbruik) en dat ook de gemiddelde waarde voor de *geheele* industrie *vrij kan rijzen en dalen*.

11. Zoo een onderneming achterblijft bij de haar toegewezen quota, wordt over de eerste 10 pCt. onderproductie geen vergoeding uit de Centrale Kas uitgekeerd. Bij onderproductie beneden 90 pCt. van de quantum-quota wordt per meter minderproductie een vergoeding uitgekeerd gelijk aan de storting in de Centrale Kas voor de eerste 5 pCt. overschrijding.

Ter herinnering diene dat deze vergoeding afhankelijk is van den gemiddelden meter-prijs, en hoogstens gelijk wordt aan de indirecte kosten, die een meter goedmaakt. Eenvoudigheidshalve worden schalen gemaakt voor verschillende rubrieken, gebaseerd op zgn. eenheids-kostberekeningen, en wordt geen rekening gehouden met de opgegeven kostprijzen van elke individueele onderneming.

Om misbruiken te voorkomen (welke misbruiken o.a. zouden kunnen leiden tot stagnaties bij de voorziening in de consumptie) wordt bepaald dat een onderneming welke niet minstens 40 pCt. van haar quota bereikte, geen aanspraak kan maken op de bovenomschreven vergoeding, tenzij zij een zoodanige hoeveelheid van haar quota heeft afgestaan of verkocht aan andere deelnemers, dat zij ook bij volledig eigen gebruik van het restant nog beneden 40 pCt. van haar quota blijft.

12. Hoewel deze bedoeling insiders reeds zal gebleken zijn uit punt 3, vermelden wij nog om elk misverstand te voorkomen dat alle verkoopen van weefsels tusschen de deelnemende ondernemingen onderling en alle diensten (waaronder veredeling in den ruimsten zin des woords), welke deelnemende onderneming voor elkaar verrichten geheel buiten de quota-regeling vallen. Deze onderlinge verkoopen en veredelings-diensten blijven dus (gelijk ook nu bij de N.T.C.) volledig vrij.

De zgn. veredelings-bewerkingen moeten binnen de quota-regeling.

Het is volstrekt noodzakelijk dat in een algemeene productieregeling ook betrokken worden alle veredelingsbewerkingen, zoowel van de zgn. finishing-bedrijf-

¹⁷⁾ Specialisatie (en standaardisatie), het meer benaderen der meest-economische bedrijfs capaciteit enz.

ven als van de andere. Dit moet o.i. geschieden op dezelfde dubbele basis als voor het quota-stelsel aangenomen, nl. op die van het aantal meters veredeld doek, en op de gemiddelde waarde van deze meters of de gemiddelde toegevoegde waarde per meter over de jaren 1934 en 1935. Compensatie en de mogelijkheid van overdracht van verdelings-quota zouden geregeld moeten worden op dezelfde wijze als voorgesteld voor de verkoopquota's.

Laat men deze zgn. veredeling buiten de productieregeling, dan loopt men kans te stranden op twee klippen, waarvan de eerste het gevaarlijkst lijkt, doch de tweede inderdaad het gevaarlijkst is. De eerste klip, een kartel-technische, is duidelijk zichtbaar: zonder het brengen van de veredeling binnen de productieregeling scheidt men een ongelimiteerde mogelijkheid tot ontduiking, en alle bepalingen omtrent productie en prijzen zullen daardoor illusoir worden.

De tweede klip ligt onder water, doch de gevaren zijn hier nog veel grooter omdat zij van economischen aard zijn en een vitaal punt der industrie-structuur raken, nl. het verband tusschen productie en distributie. Door het streven om het quota-stelsel te ontduiken zal men de rechtstreeksche verkoopen der nijverheid gaan vervangen door veredeling. Een afnemer koopt b.v. (al dan niet op aanwijzing van den betrokken wever-verver) zelf garens en laat deze eerst in loon verweven tot doek en dit doek weer in loon verven of bedrukken. Zoo zal men van de textielindustrie meer dan voorheen een loon-industrie maken. De Nederlandsche nijverheid zou dan een structuur verkrijgen waarbij productie en handel gescheiden zijn, een toestand die men in de Engelsche katoenindustrie heeft en die al jarenlang door alle deskundigen (nu óók door de Engelsche!) als zeer irrationeel en als een groot nadeel voor den betreffenden bedrijfstak wordt aangemerkt¹⁸⁾.

Verwijzend naar punt 12 (pag. 688) vermelden wij duidelijkheidshalve ook hier weer, dat veredelings-diensten, al dan niet tegen betaling, tusschen de deelnemende ondernemingen onderling, buiten de quota-regeling vallen. Deze blijven dus, analoog met de tegenwoordige regeling bij de Nederlandsche Textiel-Conventionie, geheel vrij.

Terloops valt nog op te merken dat bij een serie afzonderlijke regelingen (Plan A) deze opname van de veredeling en de begrenzing ervan voor de verschillende artikelen zoo goed als onmogelijk is. Hierin ligt een verder nadeel van Plan A tegenover Plan B 1.

Partieele regelingen juist binnen de algemeene regeling mogelijk. Collectieve rationalisatie met aanpassing aan structuur-veranderingen.

Een algeheele regeling sluit het maken van partieele regelingen volstrekt niet uit. Integendeel zullen regelingen voor bepaalde artikelen pas binnen het kader van een algeheel productieregeling goed werken. Nu een vlucht uit een dergelijke partieele overeenkomst in andere artikelen toch niets helpt, zal men te eerder komen tot afzet-verdeeling en vooral tot regeling van prijzen en kwaliteiten, aldus ook een basis scheppend voor regelingen met den handel. Met partieele overeenkomsten worden hier niet alleen productie-regelingen en prijsregelingen voor bepaalde artikelen bedoeld, maar ook standaardisering van weefsels en specialisatie van de individueele ondernemingen op bepaalde kwaliteiten, samenvoegen van orders enz. Ook voor den export¹⁹⁾ kan men dan gemakkelijker dezen weg van collectieve rationalisatie bewandelen.

¹⁸⁾ J. Wisselink. The concentration in the English Cotton-Industry, Rotterdam 1929.

¹⁹⁾ J. Wisselink. Concentration, en in Memorandum betreffende contingentteering van katoenen manufacturen in Ned.-Indië, 17 April 1934.

(Min. v. Economische Zaken en Min. v. Koloniën)

De specialisatie van de afzonderlijke onderneming op bepaalde, haar meest liggende artikelen wordt reeds bevorderd door het stelsel van de dubbele quota-basis zelf, d.i. meters en geldomzet. Immers alleen door *te blijven* in deze verhouding (meters tot geldomzet) haalt elke onderneming het meeste uit haar quota. Heeft ze haar resultaten over 1934 en 1935 behaald op rationeele wijze (o.a. zonder productie-deviatie) dan zal zij dit zonder moeite kunnen doen (categorie 1). Heeft zij echter haar meters en haar omzet deels behaald ondanks een door productie-deviatie of andere oorzaken relatief te hoog liggenden kostprijs — dus relatief te lage verkoopprijzen — (categorie 2) dan zal zij nu stuiten op een dispariteit tusschen meters en kostprijs en dus haar prijzen relatief méér moeten verhoogen dan het gemiddelde voor de geheele industrie. Daardoor zou zij echter lengtemeters moeten laten vallen.

Deze onderneming (categorie 2) kan nu twee dingen doen. Als dit mogelijk is haar bedrijf technisch en organisatorisch (beter) inrichten voor haar producten, zoodat ze voortaan de meters, die haar nu zwaar op de maag liggen, werkelijk rationeel en goedkoop kan produceeren. De andere weg is deze meters te verkoopen aan een onderneming die gaarne quota bijkoopt, omdat ze òf reeds goedkoop produceert òf door het brengen van haar bedrijf op meer economische grootte of een hooger bezettingspercentage goedkooper kan gaan produceeren. In het algemeen zullen dit de ondernemingen zijn van categorie 1. Welke gedragslijn categorie 2 nu ook gaat volgen, het resultaat is dat het product in den verloop op rationeeler en dus goedkooper wijze dan tot dusverre vervaardigd wordt, hetzij in het gerationaliseerde eigen bedrijf, hetzij in dat van den rationeeler werkende (of gaan werkende) collega.

Wij krijgen dus over de geheele linie een rationeeler werkende nijverheid en dit terwijl de bedrijfsorganisatie zich aanpast aan de meest gevraagde producten en niet omgekeerd de vraag zich moet richten naar een (in den slechten zin des woords) „geordende” industrie. De voorgestelde werkwijze beteekent dus een geheel dynamische collectieve rationalisatie²⁰⁾, welke ten volle rekening houdt met den consument, de structuurveranderingen als het ware op den voet volgt en zodoende ook de export-positie der nijverheid versterkt.

* * *

Plan B 2.

De vraag is gerezen²¹⁾ of men een rationeele ruiling of verkoop van quota nog kan bevorderen door het verdeelen der algemeene quota in technisch goed definieerbare sub-quota's, b.v. ruw, gebleekt, bontgeveven, geverfd en gedrukt. Een onderverdeeling als deze, waarbij ettelijke ondernemingen zeer kleine sub-quota's zouden krijgen, zou een ruil of verkoop van oneconomisch kleine quantum zeker in de hand werken. De veredeling zou met 3 sub-categorieën kunnen volstaan, nl. bleeken, verven en drukken.

Aan den anderen kant echter valt op te merken dat door de „(meter + waarde)-basis” op zichzelf reeds een zeer sterke tendens ontstaat om de grootste irra-

²⁰⁾ Wij gebruiken hier, sprekend over rationalisatie der nijverheid-als-geheel, de term „collectieve rationalisatie”, omdat deze zonder meer voor ieder begrijpelijk is. Analoog met de begrippen „primaire agglomeratie” en „secundaire agglomeratie” zouden wij voor een logische aansluiting der begrippen bij rationalisatie vraagstukken wel willen bezigen de termen „primaire rationalisatie” en „secundaire rationalisatie”. „Primaire rationalisatie” beteekent rationalisatie binnen de enkele onderneming. Met „secundaire rationalisatie” wordt bedoeld de rationalisatie in groter verband dus de industrie-als-geheel betreffend. Met de woorden „collectieve rationalisatie” is dus hier hetzelfde bedoeld als het begrip „secundaire rationalisatie” aangeeft.

²¹⁾ Naar aanleiding van mededeelingen van den heer J. A. Panhuizen, Dir. Centr. Bur. der N.T.C., omtrent zijn ervaringen met ruiling van import-consenten in Britsch-Indië.

tionaliteiten in de productie uit te schakelen, terwijl men door de gedwongen sub-categorieën de regeling gecompliceerder maakt en meer ingrijpt in de bedrijfs-interne organisatie der productie. Bovendien wordt het gevaar van verstarring iets grooter, evenals de kansen op misleiding bij het aangeven van de vroegere afleveringen.

Afgezien echter van misleiding zal het in vele gevallen moeilijk zijn in copieën van gemengde facturen nu achteraf nog de goederen op juiste wijze in categorieën te splitsen. Verder vreezen wij dat men de goed geadministreerde ondernemingen, die deze splitsingen consciëntieus zullen willen uitvoeren, een massa werk zal bezorgen, terwijl anderen er au fond maar een slag naar moeten slaan. Hierdoor ontstaat natuurlijk ook weer het gevaar dat de eerstgenoemde categorie er bij een regeling slechter afkomt dan de tweede.

Wil men voor een gemakkelijker onderscheiding bij besprekingen een regeling op deze basis nog onderscheiden van het Plan B 1 (waarvan het alléén verschilt door de splitsing der algemeene quota in 5-sub-quota's) dan zou men ze kunnen noemen Plan B 2. De voor- en nadeelen van de toevoeging aan Plan B 1 van de splitsing in 5 sub-quota's zullen, economisch bezien, wellicht tegen elkaar opwegen. Voor Plan B 1, zal echter op grond van het feit, dat het eenvoudiger is en vooral omdat het in de bedrijfsinterne organisatie der productie minder ingrijpt, waarschijnlijk eerder een meerderheid in de industrie te verkrijgen zijn dan voor Plan B 2.

Vestigingsverbod door koppeling van licenties aan quota's de meest goedkope oplossing van de surplus-capaciteit. „Scrapping” is duur en inefficiënt.

Zoo de Regeering een bedrijfs-reglementeering wenscht in te voeren, kan dit op zeer eenvoudige en afdoende wijze geschieden door het koppelen van een stelsel van bedrijfs-licentieering aan deze productie-regeling. Alleen die ondernemingen, welke een quotum hebben, zouden dan een licentie krijgen.

Men krijgt zodoende voor het vraagstuk der overtollige productie-capaciteit een veel goedkooper oplossing dan door het vormen van „opkoop-voor-sloopkongsies” (de z.g. „scrapping”-kongsies) of door het „dood-concurreren” van concurrerende ondernemingen. Bij dit „dood-concurreren” ziet men overigens meestal dat het bedrijf van de overledene blijft bestaan en vroeg of laat weer als concurrerend productie-apparaat herleeft.

Bovendien geven „sloop-opkoop”- of „scrapping-kongsies”, enkele speciale gevallen uitgezonderd, niets, zoolang onbeperkt nieuwe productie-capaciteit gecreëerd kan worden. Dit kan in de eerste plaats door het oprichten van nieuwe ondernemingen met nieuwe bedrijven en door het bijplaatsen van nieuwe machinerieën in bestaande bedrijven, doch ook doordat bedrijven, die tot nu toe met één ploeg werkten, gedeeltelijk of geheel overgaan naar het tweeploegenstelsel. Elimineeren van surplus-productie-capaciteit door scrapping-fondsen zal zodoende op den duur een bodemlooze put blijken.

Het quota- en licentie-stelsel heeft bovendien het voordeel, dat het indirect tot de door velen zoo voorgestane „scrapping” zal leiden. Immers heeft een onderneming een quotum, dan zal zij hoogstens het meest-efficiënte deel van het productie-apparaat aanhouden en wel op een zoodanige grootte dat zij haar quotum gemakkelijk maken kan en het minder productieve deel „scrappen”. Immers het heeft dan geen zin meer om geld uit te geven om oude machinerieën nog in „running order” te houden, behalve wellicht eenige reserve-capaciteit.

Reserve productie-capaciteit. Verstarring grootendeels uitgesloten.

Er is ook nog een ander voordeel in deze werkwijze. Aangenomen dat een scrapping-schema, steunende op een scrappingfonds (door de gezamenlijke industrie opgebracht) inderdaad tot het doel kan voe-

ren (zonder productieregeling en zonder licentievering is dit o.i. volstrekt onbegonnen werk!) dan zou men inderdaad moeten „scrappen” tot op het peil van den *tegenwoordigen* afzet. Scrapping toch heeft als doel consumptie en productie-capaciteit met elkaar in evenwicht te brengen. Ook het behouden van eenige reserve-capaciteit creëert al weer een surplus, dat dus het doel doet missen. En tóch zal het o.i. wenschelijk zijn om bij de ongetwijfeld uit een algemeen economisch en bedrijfs-economisch oogpunt noodzakelijke „scrapping” eenige reserve-capaciteit te behouden, d.w.z. te behouden „in running order”. Men kan daar dan zoodra eenige opleving intreedt van profiteren, waarbij o.a. gedacht wordt aan een vermeerdering van den export door een beter gebruik maken van de Nederlandsche ruilpositie's en door het gezamenlijk bewerken van enkele markten. Bij een quota-stelsel (liefst met bedrijfs-licentievering) kan deze o.i. wenschelijke reserve-productie-capaciteit in den vorm van nog vrij efficiënt werkende machine-riën, rustig intact blijven.

Het gevaar voor verstarring bij een bedrijfs-reglementering is ook grootendeels geëlimineerd als men deze doorvoert door koppeling van licenties aan het ontworpen quota-stelsel. Een bestaand bedrijf dat zich op grond van nieuwe artikelen, of een (al dan niet werkelijk) lagere kostprijs, wil uitbreiden kan quota koopen van een andere onderneming. Een nieuwe onderneming kan de volledige quota (en daarmee de licentie) blijvend overnemen van een of meer andere ondernemingen.

Indien men voor de katoenindustrie tot een quota- en licentiestelsel zou overgaan, zou het wenschelijk zijn om óók de wolnijverheid onder een dergelijk quota- en licentie-stelsel te brengen. De redenen liggen voor de hand, en zijn niet nieuw. Reeds in 1931 wezen wij erop²²⁾ dat de druk van surplus productie-capaciteit in de katoenindustrie zich, zoowel door productie-deviatie als door doelbewuste technische en bedrijfs-organisatorische omschakeling van katoen-bedrijven nog zou doen gevoelen tot in de wolnijverheid. Deze vrees is niet alleen bewaarheid geworden, doch tevens zijn (mede door het van weerszijden opvatten van de productie van gemengde kunstzijdenweefsels) beide bedrijfstakken elkaar nog dichter genaderd.

Niet alleen kunnen dus een reeks bedrijven op het terrein van den anderen bedrijfstak werken, maar ook zijn, met een goedoverwogen productie-programma en een bijbehorende prijspolitiek, consumptie-verschuivingen te veroorzaken. Het feit dat één der beide bedrijfstakken i.c. de katoenindustrie met een quota- en licentiestelsel gebonden zou zijn, zou ongetwijfeld al consumptie-verschuivingen ten gevolge hebben. Op zijn minst zouden dus waarborgen gecreëerd moeten worden dat door uitbreiding der productie in de wolnijverheid niet de quota-stelsels der katoenindustrie in het gedrang gebracht zouden worden. Een quota- en licentie-stelsel óók voor de wolindustrie zou echter waarschijnlijk eenvoudiger en zeker afdoender zijn.

A a n h a n g s e l.

Korte beschouwingen omtrent andere quota-bases dan recente omzetten.

De baseering van een quota-stelsel op de omzetten der laatste jaren geschiedde primair om onder alle omstandigheden een vlotte voorziening in de consumptie te waarborgen, terwijl billijkheids-overwegingen daarbij wel zwaar wogen doch achter stonden bij het algemeen belang. Desalniettemin is dit stelsel o.i. ook uit een oogpunt van billijkheid tegenover de industriele ondernemingen het beste. Het is althans het stelsel dat de meeste onbillijkheden en mislei-

²²⁾ J. Wisselink. De vestiging eener katoenindustrie in Ned.-Indië, Rotterdam 1931.

dingen bij het vaststellen van quota's voorkomt. Het baseert zich op hetgeen elke onderneming heeft kunnen veroveren, respectievelijk behouden, met behulp van technische en commercieele kennis, oude relaties, goodwill en de bereidheid om zich finantieele offers te getroosten. Het geeft daarom niet over de geheele linie een juist beeld omtrent commercieele capaciteiten en leidt wel eens tot een „survival of the fittest” in plaats van „the survival of the fittest”, maar alle bovengenoemde factoren tellen nu eenmaal mee in het bepalen van de waarde van de onderneming als momenteele concurrent op de markt. En hierop komt het in dit geval bij een onderlinge verdeling van deze markt toch aan.

Er zou principieel iets te zeggen zijn voor het in aanmerking nemen van de gemiddelde progressie der ondernemingen bij het vaststellen van de quota. Men komt hierbij echter, behalve in enkele goed te overziene gevallen, op gevaarlijk terrein, daar totaal niet te zeggen is hoe de verdere progressie zal verlopen. Zij kan in sommige gevallen grooter worden, doordat enkele concurrenten uitvallen, ze zal ongetwijfeld in andere gevallen sterk verminderen, omdat nl. op een bepaald punt de weerstand van de concurrenten sterk toeneemt. Bij deze mogelijkheid van toenemenden weerstand moet in dit geval nog speciaal in aanmerking genomen worden, dat ettelijke finantieel zeer krachtige ondernemingen er weinig voor gevoeld hebben om een prijspeil te volgen, dat naar hun meening niet strookte met een juist commercieel inzicht, doch dat zij zeer wel in staat zijn om een deel van het aan anderen verlorene terug te veroveren. Een progressie kan dus zelfs wel weer omslaan in een duidelijk terreinverlies.

Om deze redenen, die het inlasschen van progressies grootendeels tot een sprong in het duister maken, met de kans op het begaan van groote onbillijkheden, meenen wij deze niet in aanmerking te moeten nemen.

* * *

Er zijn wel eens stemmen opgegaan om een productieregeling te baseeren op capaciteit in plaats van omzetten.

Afgezien nog van de bezwaren tegen capaciteitsbasis welke hieronder nader uiteengezet zullen worden, valt er te wijzen op de praktische ervaring, welke men in het buitenland met regelingen volgens capaciteit opgedaan heeft. Over het algemeen waren deze niet gunstig.

Het grootste bezwaar tegen een productieregeling op basis van capaciteit is van algemeen economischen aard. De regeling houdt dan nl. geen voeling met de verschuivingen in den aard der consumptie en houdt ook volstrekt geen rekening met de tegenwoordige technische en commercieele positie van iedere onderneming, dus met de momenteele waarde van de onderneming als productie-apparaat. Vooral als men een quotastelsel met licentievering overweegt en dus iedere onderneming relatief gaat fixeren, zou men op deze wijze (afgezien nog van de technische moeilijkheden bij de bepaling) grove onbillijkheden kunnen begaan.

Een regeling volgens productie-capaciteit grijpt bovendien veel dieper in, omdat een quota-stelsel zich dan waarschijnlijk veel verder verwijdert van de werkelijke toestanden en dus ook een eventuele terugtocht (ontbinding van het kartel) moeilijker zou maken. De schokken bij een ontbinding zouden véél grooter zijn. Dit laatste is o.i. een zwaar wegend argument. Men heeft nl. totaal geen ervaring met een weverij-productiekartel van deze afmetingen en de werking ervan kan, gezien de aanvankelijke moeilijkheden bij de zooveel eenvoudiger N.T.C., wel geducht tegenvallen. Onze industrie moet daarom als de productie onverhoopt niet vlot dreigt te loopen, gemakkelijk en zonder veel schokken terug kunnen.

Bij een regeling volgens capaciteit zal ook de oude

tegenstelling tusschen de z.g. „binnenlandse wevers” en de z.g. „export-wevers” veel grooter zijn en zou men ook haast den geheelen export in een regeling moeten betrekken.

Naast deze zeer zware principieele bezwaren staan nog eenige technische moeilijkheden, welke echter op zichzelf reeds van dien aard zijn, dat bij pogingen om op capaciteitsbasis tot een quotastelsel te komen schipbreuk waarschijnlijk is. Er is een zeer groote verscheidenheid van machinerieën in de katoenindustrie, zoowel wat type als wat ouderdom betreft. Er zijn groote blokken machinerieën, die reeds 3 jaren of meer stil staan, en er is machinecapaciteit die per week 96 uur of meer loopt. Dit verschil vloeit deels voort uit veroudering, doch grootendeels uit het feit, dat de vraag naar bepaalde producten vrijwel geheel is verdwenen, of de kostprijs relatief te hoog is. Sommige loopende machines werken bovendien onder productie-deviatie, d.w.z. zij worden gebruikt voor de vervaardiging of afwerking van producten, waarvoor zij eigenlijk niet geschikt zijn en die op het wél daarvoor geconstrueerde type economischer en goedkooper gemaakt kunnen worden. Zoo zijn er ook geheele bedrijven, die bij de bij hun organisatorisch type behorende artikelen gebleven zijn en ook bedrijven die bedrijfs-organisatorisch sterk gedeveierd werken.

Het gaat vanzelfsprekend niet aan om machinecapaciteit naar welker meest geschikte product geen vraag meer is (of althans niet op een bepaald prijspeil) en die of stilstaat of slechts (uit een algemeen industrieel oogpunt) op irrationeele wijze gebruikt wordt, voor een productieregeling gelijk te stellen met machinerieën wier product gretig afzet vindt, en die rationeel gebruikt worden. Onder geen enkel economisch stelsel zou men tot zulk een gelijkstelling komen, laat staan dat men dit kan doen bij een quotastelsel voor ondernemingen in particulieren eigendom. Het zou een grove onbillijkheid zijn. Ook kunnen oude machinerieën van het goede type doch met een lager rendement niet gelijk gesteld worden met nieuwe machines van hetzelfde type. Het is ongetwijfeld hard om als ondernemer getroffen te worden door een structuur-verandering, doch dit belet niet, dat voor toewijzing van quota's voor een bepaalde markt op de basis van productie-capaciteit uitsluitend kan gelden de werkelijke economische waarde van het bedrijf als productie-apparaat.

Het lijkt ons nu in de eerste plaats reeds een vrij hopelooze arbeid om een werkelijk behoorlijke waardeerling van het eene machine-type tegenover het andere te ontwerpen. Vooral als wij in aanmerking nemen, dat ook voorbereidings- en finishing-machines op hun productie-capaciteit tegenover weefgetouwen gewaardeerd moeten worden en dat sommige machines voor drie, of zelfs meer doeleinden te bezigen zijn. Het lijkt ons evenwel een totaal onbegonnen werk om een meerderheid uit de industrie het op een dergelijk schema en op een dergelijke basis eens te doen worden. En zonder dat een behoorlijke meerderheid achter een plan staat, zal o.i. de Regeering niet de verantwoordelijkheid van een verbindendverklaring op een economisch veel dubieuser basis dan omzet aandurven, laat staan een bedrijfs-reglementering invoeren. Wij laten daarbij nog de groote gevaren van bedrog bij opgaven en de groote kosten en moeite voor uitgebreide technische contrôles en waardeerlingen van machinerieën buiten beschouwing.

De bezwaren van een zgn. „scrapping-plan”, hoewel eigenlijk in dit aanhangsel thuishoorend, werden reeds behandeld op pag. 689.

J. WISSELINK.

Rotterdam, 21 Augustus 1936.

DE LOONEN DER GEMEENTEWERKLIEDEN IN DE HUIDIGE PERIODE VAN LAAGCONJUNCTUUR.

Naar het zich laat aanzien, is op het oogenblik in het verloop van de wedden van het gemeentepersoneel een zekere rust gekomen. Voorstellen tot verdere verlaging lijken ons, mede in verband met de gevolgen van de in September 1936 door onze regeering getroffen monetaire maatregelen, niet al te best te verdedigen. En voorstellen tot verhooging der wedden, tot annuleering van een gedeelte der vroeger doorgevoerde verlagingen, als men dat liever wil, zouden, daaraan behoeft geen twijfel te bestaan, in verband met den economischen toestand des lands en den financieelen toestand der overheidslichamen, wel zeer ernstige bestrijding ondervinden. Dat er een zekere stabiliteit in de wedden bestaat, moge onder meer ook hieruit blijken, dat in het laatste jaar, afgezien dan van de doorwerking van vroeger getroffen overgangsmaatregelen, vrijwel geen weddeveranderingen tot stand zijn gekomen.

Een oogenblik van rust leent zich altijd bijzonder goed voor het houden van eenige retrospectieve beschouwingen en het komt ons voor, dat het wel de moeite loont eens na te gaan, hoe de wedden van het gemeentepersoneel — en wij mogen ons dan voor het oogenblik beperken tot de, zich het best voor vergelijking leenende, loonen der gemeentewerklieden — veranderd zijn in de periode van laagconjunctuur, waarin wij ook thans nog leven.

Op het eerste gezicht lijkt het, of wij het best een inzicht kunnen krijgen in de wijziging van de loonen der gemeentewerklieden tijdens de huidige depressieperiode, wanneer wij een vergelijking maken tusschen de loonen, geldende op het oogenblik, dat de crisis, d.w.z. het begin van de depressie, intrad en de loonen van thans.

Een dergelijke werkwijze mogen wij echter niet volgen. Zooals wij bekend kunnen veronderstellen, vond de ineenstorting van het economisch leven, de crisis, plaats in het najaar van 1929. In dien tijd echter hadden de loonen der gemeentewerklieden nog niet het hoogste punt bereikt, want in de eerste jaren na 1929 zien wij nog, in meer dan een gemeente, een verhooging van de loonen. Deze verhooging droeg slechts in een enkel geval — Eindhoven¹⁾ — het karakter van een directe loonsverhooging, maar in andere gemeenten kwam, ondanks de ingetreden depressie, nog wel degelijk een indirecte loonsverhooging tot stand, hetzij in den vorm van een verlaging van de korting voor pensioen, zooals bijv. in Amsterdam en Utrecht, hetzij in den vorm van een verhooging van den vacanti toeslag, zooals bijv. in Amsterdam, hetzij in eenigen anderen vorm.

Het is daarom, ter verkrijging van een juist inzicht in het verloop van de loonen der gemeentewerklieden tijdens de huidige depressieperiode beter uit te gaan van de loonen op het oogenblik, dat zij het hoogst waren. Als dit oogenblik mogen wij aannemen 1 Juli 1931; op dit tijdstip waren de loonsverhoogingen tot stilstand gekomen²⁾, terwijl nadien de eerste verlagingmaatregelen werden getroffen³⁾.

¹⁾ In deze gemeente kwam na 1929 nog een belangrijke directe loonsverhooging tot stand. Zoo bedroeg het minimum-loon van een in de laagste loongroep ingedeelden volwassen gemeentewerkman op 1 Juli 1930 f 27, op 1 Juli 1931 f 28, dus een verhooging van pl.m. 4 pCt.; het maximum-loon van een in de hoogste loongroep ingedeelden volwassen werkman werd van f 36 op 1 Juli 1930 verhoogd tot f 39 op 1 Juli 1931, dus een verhooging van $8\frac{1}{3}$ pCt.

²⁾ Wij zien hierbij af van de individueele loonsverhogingen aan nog niet op het maximum-loon staande werklieden door middel van de gevone periodieke verhogingen.

³⁾ In den aanvang droegen deze verlagingen slechts een incidenteel karakter. Over uitgebreider gebied kwamen de loonsverlagingen eerst tot stand in verband met de in Maart 1932 afgekondigde z.g. kortingswet, waarin bepaald

Over de loonen der gemeentewerklieden in de belangrijkste gemeenten op 1 Juli 1931 zijn wij goed geïnformeerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek⁴⁾.

De loonen der gemeentewerklieden op 1 Juli 1931 willen wij thans voor een aantal gemeenten vergelijken met de loonen op 1 Mei 1938; ook over deze loonen geven de publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek ons licht⁵⁾.

Voor wij echter tot een dergelijke vergelijking overgaan, moeten wij eenige algemeene opmerkingen maken, zoowel ter verklaring van de gekozen getallen als ter vermindering van misverstanden.

De gemeentewerklieden zijn in alle gemeenten ingedeeld in een aantal loongroepen; dit aantal verschilt zeer sterk. In 1931 was dit verschil nog grooter, doch ondanks de aanpassingspolitiek der laatste jaren, welke politiek ook met zich bracht, dat in vele gemeenten het aantal loongroepen werd overgenomen, voorkomende in het bezoldigingsbesluit voor de rijksambtenaren op weekloon⁶⁾, bestaat er ook nu nog groot verschil. Zoo hebben bijv. de gemeenten 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Leiden, Tilburg en Utrecht een loonregeling met 6 groepen, de gemeenten Amsterdam, Maastricht en Rotterdam een met 5 groepen. De gemeenten Emmen en Heerlen verdeelen de werklieden in 4 loongroepen, terwijl Haarlem meer met 3 groepen kan volstaan.

De indeeling der verschillende functies in de groepen verschilt evenzeer, uiteraard in gemeenten met een verschillend aantal groepen, maar ook in gemeenten met een zelfde aantal groepen. Zoo hebben bijv. zowel Amsterdam als Rotterdam 5 groepen, maar een Amsterdamsche straatmaker staat in de vierde groep, terwijl zijn Rotterdamsche collega in de vijfde groep is geplaatst.

Wat een vergelijking bovendien bemoeilijkt, is de omstandigheid, dat tusschen 1931 en 1938 verschillende functies in een andere groep werden ingedeeld. Ieder, die in de afgelopen jaren met de practijk der gemeentelijke loonregelingen te maken heeft gehad, weet, welk een veel gebruikt middel de hergroepering der functies was, hetzij als middel om de loonen nog verder te verlagen, hetzij om de gevolgen van een, vaak van hoogerhand opgelegde, loonsverlaging voor bepaalde groepen van werklieden geheel of gedeeltelijk teniet te doen. En ook bij deze herindeeling heeft de aanpassing aan de rijksloonregeling een rol gespeeld.

Om deze redenen — er zouden ook nog andere gronden te noemen zijn — kan een vergelijking van de loongrenzen der afzonderlijke groepen slechts misleidend werken. Wij zullen ons dan ook beperken tot een vergelijking van de beide grenzen, waartusschen de loonen van alle gemeentewerklieden zich bewegen, d.w.z. de laagste grens, het minimum-loon van de laagste groep en de hoogste grens, het maximum-loon van de hoogste groep. Weliswaar heeft de minimum-grens voor de thans in dienst zijnde werklieden slechts theoretische beteekenis, omdat het overgrote deel van de werklieden in de laagste loongroep het maximum-loon van die groep verdient⁷⁾, maar voor het verkrijgen van een inzicht in het loonpeil der gemeentewerklieden is het kennen van de laagste grens

werd, dat het Rijk voor een periode van drie jaren op de aan de provincies en gemeenten verschuldigde uitkeeringen een korting zou toepassen ten bedrage van 3 pCt. van het door deze lichamen aan wedden uitbetaalde bedrag.

⁴⁾ Zie Maandschrift Centraal Bureau voor de Statistiek van 30 September 1931, blz. 1337 e.v.

⁵⁾ Zie Maandschrift Centraal Bureau voor de Statistiek van 30 Juli 1938, blz. 1131 e.v.

⁶⁾ Dit aantal bedraagt, afgezien van de onderindeelingen, zes.

⁷⁾ Dit is een gevolg van de omstandigheid, dat in de laatste jaren het aannemen van nieuw personeel vrijwel heeft stopgestaan. Vacatures werden of niet bezet of bezet door elders in den gemeentedienst overbodig geworden werklieden.

toch wel van beteekenis. Wat de maximum-grens aangaat, moet de restrictie gemaakt worden, dat de topklassen, wanneer daarin uitsluitend voormannen, bazen of ander leidinggevend personeel voorkomen, buiten beschouwing zijn gelaten.

Voor de loonbedragen zijn niet genomen de in de loonregelingen voorkomende bedragen. Voor de hoogte der loonen zijn nog andere gemeentelijke regelingen dan de loonregeling van belang; wij denken hier aan regelingen tot toekenning van kindertoelagen, van vacantietoelagen als verhoogende en aan regelingen inzake inhouding voor pensioen⁸⁾ en ongehuwdenaftrek als verlagende factoren van het loon. Om deze factoren zooveel mogelijk in de vergelijking te verwerken, zijn wij waarom uitgegaan van een volwassen mannelijken gehuwden werkman met twee kinderen; dit aantal van twee kinderen is niet willekeurig gekozen. Het komt het dichtst bij het gemiddelde aantal kinderen, dat de gemeentewerklieden te humen laste hebben en werd bij aanpassingen van de gemeentelijke regelingen aan de rijksregeling steeds als norm aangenomen. Door uit te gaan van den gehuwden werkman met twee kinderen konden alle genoemde factoren in de vergelijking worden opgenomen. Andere factoren, als duur van den werktijd, betaling voor overuren enz. konden niet worden ingevoegd; bezwaarlijk is dit niet, daar op deze punten groote uniformiteit bestaat en van 1931 tot 1938 heel weinig gewijzigd werd.

Voor onze vergelijking beperken wij ons tot de groote gemeenten van ons land, d.w.z. tot de 21 gemeenten, die op 1 Januari 1938 meer dan 50.000 inwoners telden. Voor deze gemeenten vermelden wij, wij mogen het nog even recapitulereen:

1. het minimum netto-loon per week van een volwassen gehuwden mannelijken arbeider, met twee kinderen; het beroep van dezen man is ingedeeld in de laagste groep;

2. het maximum netto-loon per week van een volwassen gehuwden mannelijken werkman met twee kinderen; de functie van dezen man is gebracht in de hoogste loongroep.

Deze loonen vermelden wij naar den toestand van 1 Juli 1931 en naar dien van 1 Mei 1938; daarbij wordt aangegeven de procentuele loondaling (in procenten van 1931).

Onze vergelijking geeft het volgende beeld:

Gemeenten	Minimum-loon			Maximum-loon		
	1931	1938	daling	1931	1938	daling
Amsterdam	f 31,86	f 21,74	31 %	f 37,92	f 30,38	20 %
Apeldoorn	„ 24,70	„ 21,15	14 „	„ 32,02	„ 27,45	14 „
Arnhem	„ 27,31	„ 20,84	24 „	„ 36,97	„ 31,75	14 „
Breda	„ 26,88	„ 18,58	31 „	„ 40,32	„ 30,24	25 „
Delft	„ 28,80	„ 19,87	31 „	„ 37,80	„ 31,10	18 „
Dordrecht	„ 26,79	„ 20,73	23 „	„ 36,67	„ 31,39	14 „
Eindhoven	„ 28,—	„ 18,58	34 „	„ 39,—	„ 31,97	18 „
Enschede	„ 28,—	„ 18,90	33 „	„ 37,—	„ 29,70	20 „
's-Gravenhage	„ 31,35	„ 20,74	34 „	„ 38,95	„ 33,26	15 „
Groningen	„ 26,53	„ 20,11	24 „	„ 36,60	„ 34,02	7 „
Haarlem	„ 33,05	„ 20,58	38 „	„ 40,25	„ 31,54	21 „
Heerlen	„ 24,57	„ 20,78	15 „	„ 36,85	„ 29,39	20 „
Hilversum	„ 32,—	„ 20,52	36 „	„ 38,—	„ 32,06	16 „
Leeuwarden	„ 29,29	„ 19,87	32 „	„ 34,02	„ 29,16	14 „
Leiden	„ 24,70	„ 19,66	20 „	„ 35,82	„ 33,05	8 „
Maastricht	„ 24,70	„ 17,71	28 „	„ 34,59	„ 28,08	19 „
Nijmegen	„ 27,97	„ 19,87	29 „	„ 39,71	„ 31,54	21 „
Rotterdam	„ 28,35	„ 19,66	30 „	„ 37,80	„ 31,21	17 „
Schiedam	„ 27,—	„ 20,56	24 „	„ 35,—	„ 31,63	10 „
Tilburg	„ 29,40	„ 18,79	36 „	„ 43,45	„ 31,75	27 „
Utrecht	„ 26,78	„ 21,11	21 „	„ 34,82	„ 31,05	11 „

Wanneer wij de in dit overzicht opgenomen cijfers

⁸⁾ Thans wordt ingevolge de wijziging der Pensioenwet 1922, S. 240 op de wedden 10 pCt. gekort voor eigen pensioen en voor weduwen- en weezenpensioen. In 1931 waren de gemeenten nog vrij in de bepaling van het kortingspercentage, met dien verstande, dat niet meer dan 8½ pCt. kon worden ingehouden. De percentages van inhouding verschilden sterk.

wat aandachtiger bekijken, zijn er verschillende omstandigheden, die onze opmerkzaamheid verdienen.

In de eerste plaats komen wij tot opmerkelijke conclusies ten aanzien van de verschillen in loonhoogte in de verschillende gemeenten. Dat er in 1931 groote verschillen waren tusschen de loonen, welke in de onderscheidene gemeenten werden betaald, behoeft niet te verwonderen. De vrijheid van de gemeenten bij de bepaling der loonen was toen nog vrijwel onbeperkt en de financieele toestand van de betreffende gemeente was meer bepalend voor de hoogte der loonen dan de hoogte van de door het Rijk en de andere gemeenten uitbetaalde loonen. Tegenover een laagste minimum-loon van *f* 24.57 (Heerlen) stond een hoogste minimum-loon van *f* 33.05 (Haarlem), dus een verschil van 25.7 pCt. van het hoogste bedrag — terwijl de kosten van levensonderhoud in deze gemeenten elkaar toch niet veel konden ontlopen; beide gemeenten zijn althans voor de rijksloonregeling in dezelfde, de eerste, gemeenteklasse ingedeeld. En tegenover een laagste maximum-loon van *f* 32.02 (Apeldoorn) stond een hoogste maximum-loon van *f* 43.45 (Tilburg), derhalve een verschil van 26.3 pCt. van het hoogste bedrag. Maar in de jaren na 1931 kwam een geleidelijke aanpassing van de gemeenteloonen aan de rijksloonen en men kon dus verwachten, dat in 1938 de onderlinge verschillen tusschen de gemeenteloonen, alle koersende op het rijkskompas, zouden verdwijnen. En wat leert ons nu een beschouwing van de in 1938 uitbetaalde loonen? Niets meer of minder dan dat de verschillen weliswaar iets kleiner geworden zijn, doch dat er nog zeer groote verschillen bestaan. Zoo bedraagt het laagste minimum-loon *f* 17.71 (Maastricht), het hoogste *f* 21.74 (Amsterdam), d.w.z. een verschil van niet minder dan 19 pCt. van het hoogste bedrag — Amsterdam en Maastricht zijn voor de rijksloonregeling beiden in de eerste gemeenteklasse ingedeeld. Bij de maximum-loonen zien wij eenzelfde verschil. Het laagste maximum-loon bedraagt *f* 27.45 (Apeldoorn), het hoogste

f 34.02 (Groningen), een verschil dus van 22.3 pCt. van het hoogste bedrag.

Lettede op deze cijfers: voor de minimum-loonen een verschil van 25.7 pCt. in 1931 tegenover een verschil van 19 pCt. in 1938, voor de maximum-loonen een verschil van 26.3 pCt. in 1931 tegenover een verschil van 22.3 pCt. in 1938, kan men dus niet zeggen, dat de aanpassing der loonen der gemeentewerklieden aan hetzelfde peil, het rijkspeil, geslaagd is. En men kan dit nog minder zeggen als men let op de rijksloonen voor overeenkomstige werklieden. Volgens de rijksloonregeling bedraagt het minimum-loon (voor een gemeente der eerste klasse) *f* 20.77, het maximum-loon *f* 33.49. Met eenig recht zou men dus kunnen zeggen, dat de loonen der gemeentewerklieden niet aangepast, doch „ondergepast” zijn aan de rijksloonen.

Een tweede opmerking, welke naar aanleiding van ons overzicht te maken is, is deze: dat de loonen der gemeentewerklieden in de huidige depressieperiode sterk gedaald zijn. In 19 van de 21 groote gemeenten zijn de minimum-loonen 20 of meer procenten gedaald, in eveneens 19 van de 21 gemeenten zijn de maximum-loonen met 10 of meer procenten gedaald (in 7 gemeenten met 20 en meer procenten). De rijksminimum-loonen daalden van *f* 24.26 op 1 Juli 1931 tot *f* 20.77 op 1 Mei 1938, dus een daling van 14 pCt. van het hoogste bedrag; de rijksmaximum-loonen van *f* 39.31 op *f* 33.49, dus een daling van 15 pCt.

Tenslotte kunnen wij de loonsverlaging nog bezien in verband met de daling van de kosten van het levensonderhoud. Nemen wij daarbij de door het Statistisch Bureau der gemeente 's-Gravenhage berekende cijfers als vergelijkingsmateriaal. De kosten van het levensonderhoud (de totale kosten) voor arbeidersgezinnen in 's-Gravenhage voor 1921 op 100 stellende, bedroegen zij in Juni 1931 74.4 en in Mei 1938 67.9, dus een daling van 8.7 pCt. De daling van de minimum-loonen is dus in geen enkel geval,

MAANDCIJFERS.

Gecombineerde Maandstaat der vier Nederl. Grootbanken (In millioenen guldens)	Per ult. Aug. 1938		Per ult. Juli 1938		Per ult. Juni 1938	
<i>Activa:</i>						
Kas, kassiers en daggeldleeningen	262		282		281	
Nederlandsch schatkistpapier	158		144		149	
		420		426		430
Ander overheidspapier	58		60		61	
Wissels	25		27		22	
Bankiers in binnen- en buitenland	46		53		58	
Prolongaties op voorschotten en effecten	99		95		97	
		228		235		238
Debiteuren	259		258		264	
Effecten en syndicaten	68		69		70	
Deelnemingen (incl. voorschotten)	9		9		9	
		336		336		343
Gebouwen		18		18		17
Diverse rekeningen		1		—		—
Belegde bestemmingsreserven		2		2		2
Effecten leendepôt		18		18		18
		1.023		1.035		1.048
<i>Passiva:</i>						
Crediteuren		667		678		694
Wissels — eigen acceptaties	9		10		14	
„ — derden	6		6		6	
		15		16		20
Deposito's op termijn		52		54		53
Diverse rekeningen		17		15		9
Bestemmingsreserven		2		2		2
Effecten leendepôt		18		18		18
		771		783		796
		252		252		252
<i>Werkzaam kapitaal:</i>						
Aandeelenkapitaal		170		170		170
Reserve		82		82		82
		252		252		252

die van de maximum-loonen slechts in twee gevallen (Groningen en Leiden) geringer dan de daling van de kosten van het levensonderhoud. En hieruit kunnen wij onze slotconclusie trekken, n.l. dat de loonen der gemeentewerklieden in de periode van 1931 tot 1938 niet alleen nominaal, doch ook reëel gedaald zijn. Bij het hanteeren van deze conclusie mogen wij echter niet uit het oog verliezen, hetgeen wij in den aanvang van deze beschouwingen reeds zegden, n.l. dat de loondaling der gemeentewerklieden eerst een aanvang nam, toen de ineenstorting van het economisch leven, dus de daling der goederenprijzen, reeds eenige jaren tevoren had plaats gevonden. Dr. F. BREEDVELT.

AANTEKENINGEN.

Raming van de Europeesche bietsuikerproductie in 1938/39.

F.O. Licht maakte begin September zijn eerste raming van de Europeesche Bietsuiker oogsten als volgt bekend:

	1938/39	1937/38	1936/37
	Raming	Opbrengst	Opbrengst
	in tons.	in tons.	in tons.
Duitschland.....	2.000.000	2.215.000	1.804.658
Tsjecho-Slowakije.....	610.000	740.880	709.650
Oostenrijk.....	190.000	156.989	146.477
Hongarije.....	130.000	111.015	143.783
Frankrijk.....	1.000.000	968.000	884.499
België.....	250.000	239.981	239.541
Nederland.....	235.000	246.445	244.256
Denemarken.....	215.000	251.000	226.200
Zweden.....	285.000	346.000	299.282
Polen.....	560.000	562.053	458.517
Italië.....	420.000	349.333	335.612
Spanje.....	180.000	151.111	226.000
Dantzig.....	10.000	13.889	7.500
Joego-Slavië.....	95.000	36.898	100.746
Roemenië.....	160.000	75.676	71.841
Bulgarije.....	25.000	32.430	11.821
Zwitserland.....	15.000	12.000	9.200
Engeland.....	445.000	424.616	587.990
Ierland.....	78.000	91.049	96.251
Finland.....	14.000	11.000	10.997
Letland.....	50.000	50.194	42.160
Lithauen.....	30.000	31.721	29.764
Turkije.....	60.000	57.305	73.206
Europa zonder Rusland....	7.057.000	7.174.585	6.759.951
Rusland.....	2.500.000	2.500.000	1.998.943
Europa incl. Rusland.....	9.557.000	9.674.585	8.758.894

Tot dusver werd de eerste raming van dit bureau pas begin October gepubliceerd. De cijfers dienen dan ook met de noodige reserve opgevat te worden.

Indexcijfers van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

	Indexcijfer voedings- en genotmiddelen	Indexcijfer agrarische grondstoffen	Indexcijfer niet-agrar. grondstoffen	Algemeen indexcijfer grondstoffen	Algemeen indexcijfer	Indexcijfer Indische uitvoerproducten
Juni 1938...	45,5	38,9	55,7	48,0	47,1	39,2
Juli ".....	46,5	41,3	55,9	49,3	48,2	43,9
Aug. ".....	45,5	40,9	55,7	48,9	47,6	44,7
30 Aug.-6 Sept. ".....	45,3	40,6	55,5	48,7	47,4	45,5
6-13 Sept. ".....	45,1	40,7	56,2	49,2	47,6	45,6

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	4-10 Sept. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overaenk. tijdvak 1937	4-10 Sept. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overaenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe.....	81.374	862.714	1.109.506	105	5.400	17.735	868.114	1.127.241
Rogge.....	6.331	138.282	179.524	—	—	3.375	138.282	182.899
Boekweit.....	569	13.147	11.667	—	—	—	13.147	11.667
Mais.....	32.143	881.465	785.827	—	66.623	116.538	948.088	902.365
Gerst.....	20.494	300.902	207.949	252	11.756	6.689	312.658	214.638
Haver.....	2.253	134.098	104.144	—	8.312	3.180	142.410	107.324
Lijnzaad.....	1.602	120.488	134.324	—	160.749	158.153	281.237	292.477
Lijnkoek.....	750	41.427	52.026	—	125	—	41.552	52.026
Tarwemeel.....	1.752	41.424	25.925	—	8.710	5.054	50.134	30.979
Andere meelsoorten.....	637	22.430	26.696	75	3.854	2.870	26.284	29.566

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag	Volle eigendom	Ertpacht	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89	
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65	
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44	
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87 ⁵	4.50	4.47	4.51	
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03	
Jan. 1936 ..	4.42	4 $\frac{3}{4}$	4.50	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$	
Febr.	4.50	—	4.75	4.75	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$	
Maart.....	4.87 ⁵	4 $\frac{1}{2}$	4.75	4.87 ⁵	4 $\frac{1}{2}$	4.60	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$	
April.....	4.62 ⁵	4 $\frac{1}{2}$	4.70	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ -5	
Mei.....	—	4 $\frac{1}{2}$	4.75	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ -5	
Juni.....	4.75	5 $\frac{1}{4}$ 1)	4.75	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Juli.....	4.83	4 $\frac{1}{2}$	4.63	—	4 $\frac{1}{2}$	4.50	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Aug.	4.50	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	4.75	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ -5	
Sept.	4.50	4 $\frac{1}{2}$	4.68	5	4 $\frac{1}{2}$	4.50	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$ 2)	
Oct.	4.50	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	4.75	—	4 $\frac{1}{2}$	4.27	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Nov.	—	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	4.50	—	—	4.49	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Dec.	4.33	4 $\frac{1}{2}$	4.—	—	4 $\frac{1}{2}$	4.50	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Jan. 1937 ..	4.58	4 $\frac{1}{4}$	—	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Febr.	—	—	4.25	4.50	4 $\frac{1}{2}$	4.47	—	
Maart.....	3.83	4- $\frac{1}{4}$	4.—	—	4 $\frac{1}{2}$ 3)	4.50	4-4 $\frac{1}{2}$	
April.....	4.—	4 $\frac{1}{2}$	4.10	4.50	4	—	4-4 $\frac{1}{2}$	
Mei.....	3.50	4- $\frac{1}{4}$	4.25	4.50	4	4.31	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Juni.....	—	4- $\frac{1}{2}$	4.—	—	4	4.04	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Juli.....	3.83	4- $\frac{1}{4}$	4.—	4.25	4	4.50	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Aug.	4.—	3 $\frac{1}{2}$ -4	4.—	4.25	4	4	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Sept.	3.87 ⁵	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	4.—	4.25	4	4	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Oct.	4.25	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{4}$	3.80	4.20	4	4.02	3 $\frac{1}{2}$ -4	
Nov.	3.92	3 $\frac{1}{2}$ -4	4.—	4.25	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	3.54	3 $\frac{1}{2}$ -4	
Dec.	4.25	3 $\frac{1}{2}$ -4	—	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	3.77	3 $\frac{1}{2}$ -4	
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	4.14	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Febr.	3.75	4- $\frac{1}{4}$	4.—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4	
Maart.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.90	4.10	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	4.15	3 $\frac{1}{2}$ -4	
April.....	3.60	3 $\frac{1}{2}$ -4	—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	3.72	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Mei.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	3.75	3.75	4-3 $\frac{1}{2}$ 5)	3.52	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Juni.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 4)	3.81	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$	
Juli.....	4.—	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$	3.50	4.—	4	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	
Aug.	—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4	3.69	3 $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$	

1) Bijzonder geval, geen maatstaf.

2) Door bijzondere omstandigheden.

3) Enkele hypotheeken à 4 %.

4) Voor hypotheeken op gebouwen 4 %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

5) Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 %, deels 3 $\frac{1}{2}$ %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

Nadruk verboden

ONTVANGEN BOEKEN.

Enkele bedrijfseconomische beschouwingen over den Nederlandschen Steenkolenbouw door Dr. Ir. J. A. W. Muller. (Delft 1938; Drukkerij Waltman). Proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor in de Technische Wetenschap aan de Technische Hoogeschool te Delft.

Schrijver geeft een bespreking van de ontwikkeling der Nederlandsche mijnindustrie en een beoordeeling van de werkwijzen in verband met de kosten. Voorts wordt een omschrijving gegeven van het begrip „kostenminimum” en daarvan enkele toepassingen gegeven. Het — ook uit bedrijfseconomisch gezichtspunt — belangwekkend betoog besluit met een marktanalyse van steen- en bruinkolen, aardolie en energie-uit-waterkracht.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned.) Disc. Wissels. 2	3 Dec. '36	Lissabon ... 4	11 Aug. '37
Bk.) Bel. Binn. Eff. 2½	3 Dec. '36	Londen 2	30 Juni '32
Vrsch. in R.C. 2½	3 Dec. '36	Madrid 5	15 Juli '35
Athene	6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B.1	26 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	3½ 5 Jan. '38
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	2½ 12 Mei '38
Berlijn	4 22 Sept. '32	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest.....	3½ 5 Mei '38	Pretoria	3½ 15 Mei '38
Brussel	3 30 Mei '38	Rome	4½ 18 Mei '36
Boedapest	4 28 Aug. '35	Stockholm	2½ 1 Dec. '38
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio.....	3.46 11 Mrt. '38
Dantzig	4 2 Jan. '37	Weenen.....	3½ 10 Juli '35
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Warschau	4½ 18 Dec. '37
Kopenhagen	4 19 Nov. '36	Zwits. Nat. Bk.1	25 Nov. '36

OPEN MARKT.

	1938				1937	1936	1914
	10 Sept.	5/10 Sept.	29 Aug./3 Sept.	22/27 Aug.			
Amsterdam Partic. disc.	¼	¼	¼	¼	¼	11/16-1/2 ¹⁾	3/4-43/4
Prolong.	½	½	½	½	½	1/4 ²⁾	3-4 1/4
Londen Daggeld..	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	17/32-9/16	1/2-1
Partic. disc.	5/8	17/32-5/8	17/32	17/32	17/32-9/16	17/32-9/16	9/16-9/4
Berlijn Daggeld..	2 1/2-3/4	2 1/8-3/4	2 1/8-3	2 1/8-5/8	2 1/8-3/8	3-1/2	2 1/2-3 1/8
Maandgeld	2 3/4-3	2 1/4-3	2 1/4-3	2 1/4-3	2 1/4-3	3	2 1/2-7/8
Part. disc.	2 1/8	2 1/8	2 1/8	2 1/8	2 1/8	2 1/8	2 1/8
Warenw...	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/4	4-1/4	4-1/4
New York Daggeld.)	1	1	1	1	1 ²⁾	1 1/4 ³⁾	3/16
Partic. disc.	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/4 ³⁾	1

1) Koers van 9 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 7-10 Sept. 3) 7-11 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
6 Sept. 1938	—	—	—	—	—	—
7 " 1938	1.85 1/16	8.93	74.15	5.00 3/4	31.17 1/2	100 3/16
8 " 1938	1.85 3/16	8.93	74.15	5.00 1/2	31.18	100 3/16
9 " 1938	1.85	8.92 3/8	74.10	5.00 1/2	31.19	100 3/16
10 " 1938	1.85 1/16	8.92	74.20	5.00 1/4	31.20	100 3/16
12 " 1938	1.85 1/8	8.92 1/8	74.40	5.00 1/4	31.26 1/2	100 3/16
Laagste d.w.1)	1.84 3/4	8.91 3/4	74.05	4.99 1/2	31.10	100
Hoogste d.w.1)	1.86	8.93 1/4	74.40	5.01 1/2	31.30	100 1/4
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
6 Sept. 1938	—	—	—	—	—
7 " 1938	41.92	6.39	—	—	—
8 " 1938	41.92	6.39	—	—	—
9 " 1938	41.87	6.39	—	—	—
10 " 1938	41.87	6.40	—	—	—
12 " 1938	41.91	6.40	—	—	—
Laagste d.w.1)	41.80	6.32 1/2	—	9.75	—
Hoogste d.w.1)	41.95	6.42 1/2	1.45	9.77 1/2	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos-Aires 1)	Montreal 1)
6 Sept. 1938	—	—	—	—	—	—
7 " 1938	46.05	39.85	44.85	3.94	47	1.84 3/4
8 " 1938	46.05	39.85	44.85	3.94	47	1.84 3/4
9 " 1938	46.—	39.85	44.85	3.93	46 3/4	1.84 1/2
10 " 1938	46.—	39.85	44.85	3.94	46 3/4	1.84 3/4
12 " 1938	46.—	39.80	44.82 1/2	3.94	46 3/4	1.85 3/4
Laagste d.w.1)	45.95	39.75	44.75	3.90	46 3/4	1.84
Hoogste d.w.1)	46.10	39.90	44.90	3.98	47 1/4	1.86 1/2
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 3/4	2.1878

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.
In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
6 Sept. 1938	4,82 1/16	2,70 5/8	40,04	54,08 1/2
7 " 1938	4,82 1/16	2,70 5/8	40,08	54,05
8 " 1938	4,82 15/16	2,70 1/2	40,09	54,09
9 " 1938	4,82	2,70 3/8	40,07	54,04
10 " 1938	4,81 1/2	2,69 3/8	40,05	53,96 1/2
12 " 1938	4,80 3/4	2,69 1/2	40,05	53,89 1/2
13 Sept. 1937	4,95 1/2	3,57 1/2	40,13	55,04
Muntpariteit..	4,86	3,90 3/8	23,81 1/4	40 3/16

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	27 Aug. 1938	3 Sept. 1938	5/10 Sept. 1938 Langste	10 Sept. 1938 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 1/2	97 1/2
Athene	Dr. p. £	547 1/2	547 1/2	540	555
Bangkok...	Sh. p. tical	1/10 1/2	1/10 1/2	1/10 1/2	1/10 1/2
Budapest ..	Pen. p. £	24 3/8	24 3/8	24 3/8	24 3/8
Buenos Aires 1)	p. peso p. £	19.—	19.—	18.87	19.11
Calcutta	Sh. p. rup.	1/5 27/32	1/5 1/2	1/5 27/32	1/5 15/16
Istanbul ..	Piast. p. £	610	610	608	609
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/3	1/3	1/2 1/2	1/3 1/2
Kobe	Sh. p. yen	1/2	1/2	1/1 15/16	1/2 1/16
Lissabon	Escu. p. £	110 1/16	110 1/16	110	110 3/8
Mexico	\$ per £	—	—	—	—
Montevideo ..	d. per £	20 1/4	20 1/4	19 1/2	20 1/4
Montreal ..	\$ per £	4.88 3/8	4.85 3/8	4.82 1/2	4.85 1/4
Riód. Janeiro	d. per Mil.	2 1/2	2 29/32	2 29/32	2 29/32
Shanghai ..	d. p. \$	8 1/2	8 1/2	8	8 1/2
Singapore ..	Sh. p. \$	2/4	2/4	2/3 1/16	2/3 15/16
Valparaiso 2)	\$ per £	122	122	121	121
Warschau ..	Zl. p. £	25 3/8	25 3/8	25 3/8	25 3/8

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS 3)

Londen 1) (N.York 2)		Londen	
6 Sept. 1938..	19 1/16	6 Sept. 1938....	144 1/2
7 " 1938..	19 1/8	7 " 1938....	144/1
8 " 1938..	19 1/8	8 " 1938....	144/1 1/2
9 " 1938..	19 1/4	9 " 1938....	144/1
10 " 1938..	19 3/8	10 " 1938....	144/4 1/2
12 " 1938..	19 1/8	12 " 1938....	144/7 1/2
13 Sept. 1937..	19 3/8	13 Sept. 1937....	140/6
27 Juli 1914..	24 3/8	27 Juli 1914....	84/10 1/2

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$ c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen.	31 Aug. 1938	7 Sept. 1938
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 168.237.129,54	f 164.668.212,38
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorschotten op ultimo Juli 1938 a/d. gemeente. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in d. hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting Voorschotten aan Ned.-Indië	" 104.218,21	" 788.701,85
Idem aan Suriname	" 7.138.407,69	" 11.345.328,95
Kasvord.weg. creditverst. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	" 11.324.131,14	" 11.324.126,63
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioen f. 1) ...	" 103.541.326,19	" 102.012.650,65
Vord. op andere Staatsbedrijven 1)	" 32.341.410,71	" 38.077.940,91
Vord. op andere Staatsbedrijven 1)	" 11.810.355,11	" 12.755.355,11

Verplichtingen

Voorschot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	—
Schatkistbiljetten in omloop.....	f 225.060.000,—	f 224.164.000,—
Schatkistpromessen in omloop	" 1.084.531,—	" 1.084.438,50
Zilverbons in omloop	" —	" —
Schuld op ultimo Juli 1938 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting ..	" 12.308.307,45	" 12.308.307,45
Schuld aan Curaçao 1)	" 1.744.702,81	" 1.773.551,42
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioen f. 1) ..	" 44.171.760,17	" 49.562.894,42
Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. 1) ...	" 235.803.119,40	" 245.237.865,32
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	" 30.077.482,70	" 30.077.482,70
Id. aan diverse instellingen 1)	" 213.206.034,64	" 215.124.171,08

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: 1)	3 Sept. 1938	10 Sept. 1938
Saldo Javasche Bank	f —	f —
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 135.000,—	f 421.000,—
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell.	" 8.738.000,—	" 11.769.000,—
Schatkistpromessen in omloop.....	" 16.000.000,—	" 16.000.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	" 5.000.000,—	" 5.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds ..	" 818.000,—	" 818.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank ..	" 2.035.000,—	" 2.144.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen...	" 930.000,—	" 980.000,—
Voorschot van de Javasche Bank ...	" 3.020.000,—	" 2.001.000,—
1) Betaalmiddelen in 's Lands Kas f 32.064.000,—.		

SURINAAMSCH BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opsch. schulden	Discont.	Div. rekeningen 1)
6 Aug. 1938..	865	1.112	597	522	1.267
30 Juli 1938..	877	1.153	554	521	1.266
23 " 1938..	879	1.037	546	560	1.257
16 " 1938..	876	1.058	520	554	1.244
9 " 1938..	876	1.039	750	552	1.221
1 Juli 1914..	645	1.100	560	735	396

1) Sluip. der activa.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 12 September 1938.

		Activa.		
Binnenl. Wis-	Hfdbk. f	8.467.313,34		
sels, Prom.,	Bijbnk. „	609.178,57		
enz. in disc.	Ag.sch. „	271.148,66	f	9.347.640,57
Papier o. h. Buitentl. in disconto				„
Idem eigen portef.	f	4.050.000,—		
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.				„ 4.050.000.—
Beleeningen				
incl. vrsch.	Hfdbk. f	269.904.130,07 ¹⁾		
in rek.-crt.	Bijbnk. „	2.615.302,72		
op onderp.	Ag.sch. „	27.049.710,59		
	f	299.569.143,38		
Op Effecten enz.	f	298.396.690,16 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel. „		1.172.453,22		„ 299.569.143,38 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk				„
Munt, Goud	f	107.857.535,—		
Muntmat., Goud		1.373.163.339,15		
	f	1.481.020.874,15		
Munt, Zilver, enz. „		18.804.192,73		
Muntmat., Zilver.				„ 1.499.825.066,88 ¹⁾
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds				„ 43.524.971,82
Gebouwen en Meub. der Bank				„ 4.580.000,—
Diverse rekeningen				„ 7.460.891,89
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5 '32, S. No. 221)				„ 8.905.871,61
	f	1.877.263.586,15		
		Passiva.		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefonds		4.860.787,51		
Bijzondere reserve		7.102.179,67		
Pensioenfonds		11.887.722,63		
Bankbiljetten in omloop		963.892.175,—		
Bankassignatiën in omloop		24.883,54		
Rek.-Cour. { Het Rijk f 166.540.142,21				
saldo's: { Anderen „ 700.722.872,83				„ 867.263.015,04
Diverse rekeningen				„ 2.232.822,76
	f	1.877.263.586,15		
Beschikbaar metaalsaldo	f	767.455.733,23		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is				„ 1.918.639.440,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht				„

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 63.247.800,—
 2) Waarvan in het buitenland „ 210.360.310,25
 Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
12 Sept. '38	107858	1.373.163	963.892	867.288	767.456	82
5 „ '38	108288	1.372.224	952.105	876.007	769.016	82
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's		Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
12 Sept. 1938	9.348	—	299.569	4.050	7.461	
5 „ 1938	9.329	—	295.540	4.950	7.280	
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509	

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
3 „ '38 ¹⁾	138.160	191.090	66.770	35.016	
13 Aug. 1938	116.886	20.326	193.006	61.931	35.237
6 „ 1938	116.886	20.632	194.460	67.274	32.824
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
3 „ '38 ¹⁾	2.640	73.760	56.380	54	
13 Aug. 1938	3.580	14.004	46.959	54.432	54
6 „ 1938	3.005	14.157	49.291	57.301	53
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
7 Sept. 1938	327.835	480.115	46.299	5.354	22.073
31 Aug. 1938	327.761	480.433	45.980	5.370	22.327
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
7 Sept. '38	101.336	32.151	91.259	34.852	47.720	30,1
31 Aug. '38	102.061	27.758	94.744	36.376	47.328	29,7
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Belee-ningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
25 Aug. '38	55.808	451	24	9.513	743	3.876	43.334
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
1 Sept. '38	5.570	3.382	101.760	137	2.402	15.884
25 Aug. '38	5.570	2.966	99.065	385	2.505	17.684
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Belee-ningen
31 Aug. 1938	70,8	10,6	5,5	6.647,4	35,2
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
31 Aug. 1938	549,6	1.137,7	6.868,5	1.032,9	309,4
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) w.o. Rentenbankscheine 7 Sept., 31 Aug., resp. 18, 8 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud		Buitenlandse deviezen en goudwaarden	Binnen-en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen							Schatkist	Partic.
8/9 .. 1938	3.101	46	957	214	47	147	229	4.320	11	323
1/9 .. 1938	3.085	46	927	214	56	147	229	4.297	31	289

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten ¹⁾	„Other cash” ²⁾	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
31 Aug. '38	10.639,8	10.632,4	385,7	7,1	0,5
24 „ '38	10.641,5	10.632,4	396,9	6,7	0,5

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
24 „ '38	2.564,0	4.144,8	9.241,6	134,0	82,5	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.
 2) „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.
 3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
17 „ '38	1	8.223	12.409	6.568	26.933	5.215

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.